

SIKETEK ESÉLYEGYENLŐSÉGE A KÖZSZOLGÁLATI MÉDIÁBAN

Az „Ég, föld, férfi, nő” című műsor hatásának
empirikus kutatása

Jelige: MFZ184

2015.

TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék	2
BEVEZETÉS	3
1.1. Felvetés	4
1.2. A dolgozat témája	4
1.3. A dolgozat felépítése	4
2. MÉDIA SZEREPVÁLLALÁSA A SIKETEK ESÉLYEGYENLŐSÉGBEN	6
2.1. Média hatása	6
2.2. Közzszolgálati média szerepe az esélyegyenlőségben	7
3. SIKETSÉG	9
3.1. Siketség orvosilag	9
3.2. Siketek identitása	10
3.3. Siketek mint nyelvi- és kulturális kisebbség	11
3.4. Siketek kommunikációja	11
4. SIKETEK ÉS A JELNYELV – TÉVES ELKÉPSZELÉSEK	13
5. JELENLEGI TÖREKVÉSEK A SIKETEK ESÉLYEGYENLŐSÉGÉÉRT	16
5.1. JelEsély program	16
5.2. KONTAKT Tolmácsszolgálat	16
5.3. Szépségkirálynő és esélyegyenlőségi aktivista	17
5.4. Csend Hangja Klaszter	19
6. A KUTATÁS	20
6.1. A kutatás célja	20
6.2. A kutatás módszerei	21
6.3. Mintavételi eljárás	22
6.4. Az „Ég, föld, férfi, nő” című műsor elemzése	22
7. A KUTATÁS EREDMÉNYE	25
7.1. A siket közösség véleményeinek feltárása	25
7.2. A fókuszcsoporth véleményeinek bemutatása	33
7.3. Összefoglalás	37
7.4. Változtatási javaslatok az eredmények függvényében	40
ZÁRÓ GONDOLATOK	41
FELHASZNÁLT IRODALOM	42

BEVEZETÉS

Egy diszkrimináció mentes, jól működő társadalomban szükséges, hogy az állam minden körülményt megteremtson a teljes körű esélyegyenlőséghez. A 2011. évi KSH¹ adatok szerint Magyarországon több mint 71.000 hallássérült él. Ebből adódik, hogy hazánkban a 3. legnagyobb kisebbségi csoport a siketek és nagyothallók közössége. A népszámlálásból az is kiderül, hogy a siketek számára a legnagyobb akadályt az információszerzés és a kommunikáció jelenti. A magyar kormány 2008-ban fogadta el az Egyesült Nemzetek Szövetségének, „*Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény*”-ét (2007), amely új meghatározásokkal definiálja többek között a „nyelv” fogalmát. Az *Egyezmény* kimondja: „*a „nyelv” magába foglalja a beszélt nyelvet, a jelnyelvet és a nem beszélt nyelv egyéb formáit*”². Továbbá megerősítik és segítik is a jelnyelvek használatát és elsajátítását, támogatják a siket kultúrát és a hallássérültek nyelvi identitását. Az Egyezményt követően 2009-ben a jelnyelvi törvény³ elfogadásával helyezik Magyarországon először törvényi keretek közé a siketek kommunikációs akadálymentesítését, ezzel elfogadva természetes és önálló nyelvként a magyar jelnyelvet, ezen kívül a siketek nyelvi és kulturális kisebbségi létét. Továbbá rendelkezik a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférésről, a tolmácsszolgáltatokról és kitér a siket- és nagyothalló iskolák szabályrendszerére is. Mindemellett kimondja, hogy a televízióban a közszolgálati műsorszolgáltatónak és az országos szolgáltatóknak biztosítaniuk kell 2013-ban legalább nyolc órán keresztül, 2014-ben legalább tíz órán keresztül műsor-feliratozást vagy jelnyelvi tolmácsolást, illetve 2015-től állandó akadálymentesítést a siketek és nagyothallók számára. A jelnyelvi törvény hatályba lépését követő években lényeges változások történtek a siketek helyzetével kapcsolatban. 2014 utolsó negyedévére a kulturális, antropológiai vizsgálatok és esélyegyenlőségi küzdelmek elkezdtek – egyelőre még csendes – térhódításaikat. A többségi halló társadalomban egyre többen szereznek tudomást a siketek és a jelnyelv létezéséről, illetve mai helyzetéről. A közszolgálati médiának különösen nagy szerepe van a siketekkel és a jelnyelvvvel szembeni diszkriminációk, előítéletek és sztereotípiák okozta falak ledöntésében, valamint a siket kultúra ismeretének terjesztésében. Az utóbbi években sok műsor és rádióadás foglalkozott a siketek világának bemutatásával és a magyar jelnyelv megismerésével. A hallók többek között a televízió segítségével kapcsolódhattak be a siketek

¹ Központi Statisztikai Hivatal

² 2007. évi XCII. törvény 2. cikk - *a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény*

³ 2009. CXXV. tv. – *a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról.*

világába. Információt kaphattak a SINOSZ⁴ és a Hallatlan Alapítvány képviselőivel készített interjúkból, dr. Kósa Ádám európai parlamenti képviselőtől, Weisz Fanni esélyegyenlőségi aktivista különböző interjúiból és karitatív tevékenységeiből, valamint az MTA⁵ Nyelvtudományi Intézetének Többsnyelvűségi Kutatóközpontja által végzett kutatásokból, amelyek többek között a jelnyelvet és a siketek kultúráját vizsgálja.

1.1. Felvetés

2014 októberében volt látható az „Ég, föld, férfi, nő” című utazási magazin első adása. Alapul véve, hogy Magyarországon ez az első alkalom, hogy közszolgálati televízióadó műsorvezetője siket személy legyen, sok kérdés övezte az adást már a bemutatása előtt is. Az első adás után a vélemények megosztották az egységes nézőközönséget és két tábor alakult ki. A tábor egyik feléhez azok a – többségében – hallók tartoznak, akiknek a műsor kifejezetten tetszik, örömmel ismerik meg a siketek világát és a jelnyelvet, esetleg már korábban szimpatizáltak a siket modellel és/vagy fontosnak tartják az esélyegyenlőség kérdését. A másik állásponton vannak azok – többségében a siket közösségnek tagjai –, akik elismerik a pozitív kezdeményezést, azonban úgy vélik, ezt végeredményben rosszul valósították meg.

1.2. A dolgozat témája

A jelen dolgozat tárgya az „Ég, föld, férfi, nő” című műsorral kapcsolatos véleménykülönbségek feltárása, illetve ezek okainak kutatása. Elfogadva, hogy a médiának a későbbiekben is elő kell segítenie az esélyegyenlőségi törekvéseket és az előítéletek megszűnését, fontos, hogy mindig valós és hiteles információkat közvetítsen a hallók felé. Ebből kifolyólag indokolt a nézeteltérések okainak feltárása és elengedhetetlen az esetleges változtatások lehetőségeinek ismerete.

1.3. A dolgozat felépítése

Látva, hogy a média szerepvállalása az esélyegyenlőség folyamatában, Weisz Fanni karitatív tevékenységei, továbbá a korábbi jelnyelv és siket kultúrával kapcsolatos kutatások mind hatással vannak a siketek és nagyothallók közösségével szembeni előítéletek, sztereotípiák és

⁴ Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége

⁵ Magyar Tudományos Akadémia

diszkriminációk alakulásában, pozitív irányú változásában és későbbi fejlődésében, így nélkülözhetetlen a műsor tanulmányozása és vizsgálata előtt a jelenlegi helyzetek bemutatása.

A dolgozat során több módszert is alkalmaztam, igazodva a különböző témakörök jellegeihez. A teljes témakör rövid áttekintését követően, a dolgozat második részében a kutatás tárgyát képező műsorra koncentrálok. Indokoltnak tartom először a fennálló médiahelyzet bemutatását, különös tekintettel a közszolgálati televízióadó esélyegyenlőségi szerepvállalásaira, leszűkítve a siketek akadálytalan információszerzési lehetőségeire. Továbbá szükségszerű, a média lehetséges hatásainak rövid ismertetése, ami a későbbi kutatásunk során elengedhetetlen háttérinformációként szolgál. A téma teljes körű áttekintése miatt nélkülözhetetlen a siket közösség és a jelnyelv magyarországi helyzetének rövid feltérképezése, amit a ma is érvényben lévő leggyakoribb tévhiteken keresztül mutatok be. A tanulmány következő fejezeteiben röviden ismertetem a siketek és nagyothallók érdekeit képviselő nagyobb szövetségeket és a jelenlegi törekvéseket, hosszabban kitérve Weisz Fanni siket esélyegyenlőségi aktivista tevékenységeire. A komplex áttekintés után a dolgozat második felében az empirikus kutatásra fókuszálok és a korábban említett „Ég, föld, férfi, nő” című műsort elemzem, valamint annak hatásait vizsgálom. A tartalomelemzést követően, az adásról kialakult vélemények teljes körű megismerése végett, egyaránt vizsgálom a siketek közösség tagjainak és hallóknak a meglátásait. A dolgozat befejező részében a kutatás eredményei alapján változtatási javaslatokat foglalok össze, mire lenne szükség a média, különösen a televízió adásaiban az esélyegyenlőség eléréséhez, illetve annak fenntartásához.

2. MÉDIA SZEREPVÁLLALÁSA A SIKETEK ESÉLYEGYENLŐSÉGBEN

2.1. Média hatása

A médiahatásokkal foglalkozó kutatások már évtizedek óta keresik a választ a médiumok lehetséges következményeinek feltárására. A mai napig nincsenek egységes eredménnyel szolgáló elméletek, ahogy nincs egységes elmélet sem. Bajomi-Lázár Péter (2006) szerint megjósolhatatlan a médiumok hatása a közönség gondolkodására és viselkedésére. Azáltal, hogy az emberek gondolkodását a médián kívül több tényező is befolyásolja, úgy véli a médiumok csak korlátozott és áttételesen képesek befolyásolni a közönséget. Mindemellett nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a modern tömegkommunikációs eszközök megjelenése megváltoztatta valamennyiünk információszerzésének a lehetőségeit. Ma már kétségtől a média az elsődleges és legfontosabb információforrásunk. Denis McQuail (2003) szerint a tömegmédia ma már globális szinten van jelen az életünkben, így hatása is sokkal nagyobb és több embert érintő, mint a korábbi szocializációs ágenseké, amik a tájékozódásunk korábbi forrásait jelentették. Úgy véli a tömegmédiának jelentős a társadalom összekötő szerepe, képes egymással fizikálisan nem találkozó embereket közösséggé szervezni azáltal, hogy ugyanazt az üzenetet közvetíti felénk, ezzel befolyásolva a cselekvésüket is.

A televízió megjelenésével, az 1960-as évek után a korábbiaknál is nagyobb volt a feltételezett hatása a médiumoknak. Az attitűd- és érzelem vizsgálatok helyett az ismeretek és kollektív jelenségek álltak a kutatások középpontjába. Elkezdtek azzal a kérdéssel is foglalkozni, hogy a médiaszervezetek miként és, hogyan dolgoznak fel egy tartalmat, amiket később a közönségnek mutatnak meg. Denis McQuail, (2003) munkájában a mai hatáskutatások kezdeti szakaszát a 70-es évek idejére teszi. Ekkor egy új irány, a konstruktivista szemlélet alakult ki, amely a hatások középpontjába a jelentésalkotást állította. Az elképzelés alapja, hogy a közönség, a médiumok által közvetített különféle jelentéseket beépíti a személyes jelentésstruktúrájába, sőt ezáltal gyakran azonosul is vele. *„A médiumok úgy „konstruálják” a társadalmi alakzatokat, sőt magát a történelmet, hogy a valóság képeit kiszámítható és rendezett módon foglalják keretbe. [...] A közönségben az emberek megalkotják maguknak a saját képüket a társadalmi valóságról és az abban elfoglalt helyükről.”*⁶

⁶ Denis McQuail: 2003: 363.

Maxwell E. McComb és Donald L. Shaw (1972) napirendelmélete⁷ szerint, azok az információk, amik a médiában megjelennek, a témák, amiről beszélnek és a fontosnak nyilvánított tartalmak nagy hatással vannak arra, ahogy a közönség a világot látja és megítéli. Úgy vélik a médiában megjelenő tartalmak hozzájárulhatnak a kisebbségekkel szembeni előítéletek és sztereotípiák gyengítéséhez és erősítéséhez egyaránt. Ebből adódik, hogy a média képes befolyásolni, hogy egy kisebbségi csoport a többségi társadalomban mennyire legyen fontos vagy mennyire legyen „láthatatlan”. Stephen Harold Riggins (1992) szerint a kisebbségekkel foglalkozó médiának együttműködést kell kialakítania a kisebbségi intézményekkel, valós kapcsolatot kell tartaniuk a kisebbségi közösséggel és nem szabad figyelmen kívül hagynia az igényeiket, ahhoz, hogy a média jól működhessen. Ennek megfelelően, ha a médiában egy kisebbségi csoporthoz tartozó személy szerepel, a médiumnak kötelessége, hogy a kisebbség helyzetének megfelelően, hitelesen közvetítse a igényeiket és kultúrájukat.

Carrol J. Glynn és Irkwon Jeong médiakutatók állítása szerint, „bizonyos médiumok bizonyos üzenetei bizonyos időkben bizonyos hatást gyakorolnak a közönség bizonyos részére”.⁸ Mindent összevetve, ha a közönség a médiumon keresztül új információt kap egy addig, számára ismeretlen témáról – jelen esetben egy kisebbségről, a siket kultúráról és a jelnyelvről –, az adott médiumnak, elsődleges- és egyetlen információforrás lévén lehet befolyásoló hatása az emberekre.

2.2. Közzolgálati média szerepe az esélyegyenlőségben

A médiatörvény⁹ az esélyegyenlőség keretein belül kötelezi a közzolgálati műsorok akadálymentesítését, azonban nem tér ki arra, hogy mi tartozik pontosan bele az esélyegyenlőség fogalmába. A feliratozások és műsorok akadálymentesítései mellett fontos, hogy az esélyegyenlőség elvei miatt a médiában egyenlő esélyekkel jelenhessenek meg fogyatékkal élő személyek, illetve kisebbségi csoportok érdekei, problémái, nyelvei, mindennapi életük és kultúrájuk. Az NMHH 2012-ben elkészített felmérése szerint ez a szám igen elenyésző, csupán 0,3%-ban jelentek meg siket személyek addig a médiában.¹⁰

A médiaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról szóló 2010. évi törvény rendelkezik az audiovizuális médiaszolgáltatások műsorainak siketek számára való

⁷ Agenda-setting

⁸ Glynn és Jeong: 2003: 633.

⁹ 2010. CLXXXV. tv. – *a médiaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról*.

¹⁰ Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: *Akadálymentes TV-műsorok 2012*.

akadálymentesítéséről. A *Közzszolgálati Kódex*¹¹ tartalmazza a törvényben megfogalmazott közzszolgálati célok pontosítását. A benne foglaltak szerint a közzszolgálati médiának nem lehet célja, hogy mindenekelőtt a kisebbségek csoportjára összpontosítson és nekik szolgáltasson, azonban felhívja a figyelmet arra is, hogy nem lehet őket háttérbe szorítani sem. Fontos, hogy a többség- és kisebbség igényeit egyaránt kiszolgálja így betöltve a megfelelő értékközvetítő szerepét. A 2009-ben elfogadott jelnyelvi törvény értelmében a jelnyelvet használó közösség nyelvi kisebbségnek számít. Ebből kiindulva a Kódexben írtak szerint: „*jogosult kultúrájának és anyanyelvének ápolására, az anyanyelvén való rendszeres tájékoztatásra a közzszolgálati médiaszolgáltatásban közzétett önálló műsorszámok útján.*”¹² Továbbá a közzszolgálati médiaszolgáltatás céljai közé tartozik, a Magyarországon élő kisebbségek kultúrájának bemutatása, valamint a fogyatékossgal élőknek a saját igényük szerinti, egyenlő jogú hozzáférést biztosítani a közzszolgálati médiatartalmakhoz. Indokolt kiemelni, hogy a közzszolgálati csatornák további esélyegyenlőségi feladata, – a magyar sportok, sportteljesítmények, az olimpiák, a diáksportok és a különféle sportrendezvények népszerűsítése mellett – a parasportok és a fogyatékossgal élők sportjainak közvetítése is.¹³ A Kódexben írtak szerint amellet, hogy a közzszolgálati médiaszolgáltatók lehetővé teszik a műsorok akadálymentesítését, felelősségük, hogy betekintést nyújtsanak a fogyatékossgal élő személyek mindennapjaiba. Bemutatva esetleges problémáikat, nehézségeiket, kultúrájukat, valós életüket, ezzel törekedve arra, hogy egyre többen megismerjék őket és megszüntessék a velük szemben kialakított előítéleteket és sztereotípiákat.

¹¹ Médiatanács (2011): *Közzszolgálati Kódex*.

¹² Közzszolgálati Kódex: 2011:16.

¹³ A négyévente megrendezett Siketlimpia közvetítéséről, illetve eredményeinek bemutatásáról eddig még nem történt beszámoló a televízióadókon annak ellenére, hogy 2013-ban 56 főből állt a magyar csapat és aranyérmeket is nyertek. A Siketlimpia alatt kifejezetten a közzszolgálati adókra összpontosítva kerestem a közvetítést, esetleg híresszefoglalót, azonban nem találtam olyan műsoradót, ahol szó lett volna a világszintű sporteseményről.

3. SIKETSÉG

Az akadálymentes kommunikáció és az esélyegyenlőségre törekvés miatt, fontos meghatározni, hogy kiket illetünk a „siket” jelzővel és mit rejt maga a fogalom, ismertetve, hogy a magyar nyelv számukra miért idegen, akár beszélt, akár írott formában, valamint a jelnyelvet miért tekintik anyanyelvüknek. Az évszázadok folyamán, mióta a jelnyelv is létezik, minden szakterületen más jelentés kapcsolódott a kifejezéshez. A Magyarországon élő siketek 200 éves történelmi múlttal rendelkeznek, azonban helyzetükkel kapcsolatban jelentős változás csak az elmúlt két évtizedben történt. Alapul véve, hogy a mai napig nem létezik egy általánosan elfogadott, egységes fogalom, indokolt a fogalom több oldalról történő meghatározása. Különös tekintettel a hallássérült megnevezés orvosi megfogalmazására, illetve a siketek identitása felőli, siket kultúra oldaláról.

3.1. Siketség orvosiilag

1. táblázat: A WHO 2014-es meghatározása¹⁴ a következőképpen határolja be a siketséget:

Hallássérülés mértéke	A megfelelő audiometrikus ISO- érték
0 - nincs hallássérülés	<25 dB
1 - enyhe hallássérülés	26-40 dB
2 - közepes hallássérülés	41-60 dB
3 - súlyos hallássérülés	61-80 dB
4 – súlyos hallássérülés, siketség	81 dB vagy még több

Patológiai értelemben hallássérült személyeknek azokat az embereket hívjuk, akik valamilyen szintű hallásvesztéssel rendelkeznek a halló személyekhez képest. Többféle skála létezik, amelyen besorolják az embereket a siketség, illetve a nagyothallás tartományába. Amellett érvelnek, hogy a hallásvesztés, illetve a siketség is egy betegség, és mivel eltérnek a „normálistól”, így gyógyítani és „javítani” kell őket. Nem fogadják el a siketséget, mint állapotot, sokkal inkább a hallás visszaadásában keresik a segítségnyújtás lehetőségeit. Elméletük szerint a hallás visszanyerése lehet az egyetlen megoldás, hogy a siketek ne térjenek el a megszokott normáktól és ezzel lehetséges legyen a társadalomba való

¹⁴ WHO: Grades of hearing impairment.

integrálódásuk. További álláspontjuk, hogy elsődleges feladat a beszéd elsajátítása, hisz a kommunikációs esélyegyenlőség csak így jöhet létre. Ennek megfelelően, szerintük a jelnyelv megtanulása a második helyre kerül (Bartha- Hattyár 2002, 79.).

Az orvoslás feladata a gyógyítás, amit jelen esetben azzal érhet el, hogy a többségi társadalom által felállított statisztikai normákhoz viszonyítja a hallássérült személyeket, így aki eltér a normálistól segíteni kell, hogy valamilyen módon újra az legyen. A siket embereket megbélyegzik hallásveszteségükkel, a hallókészülékekkel ennek látható jelet is adva, amelynek később súlyos személyiségfejlődésbeli következményei, továbbá bizonyítottan sztereotípiák és előítéletek alapjai lehetnek (Hattyár 2008, 29-34). A siketséget gyakran a hallássérült személy fő tulajdonságává teszik, megbélyegezik a hallás hiányával és nem veszik figyelembe egyéb tulajdonságait, csak a “normálistól” való eltérést. A stigmatizálással a siket személynek is azonosulnia kell, el kell fogadnia, hogy az állapota orvosilag eltér a “normálistól”, ezzel önmagukra is “hiányként” tekintenek és ez a későbbiekben, a nyelvhasználatkor, az iskolában vagy a munkában való elhelyezkedéskor is nehézségek alapja lehet (Hattyár 2008, 35.; Goffmann 1981, 184.).

3.2. Siket emberek identitása

Bartha Csilla és Hattyár Helga (2002) szerint nem csak orvosi megközelítésből beszélhetünk a siketségről és a siket személyekről, hanem beszélhetünk kulturális, antropológiai megközelítésről is, ahol a siketség egy elfogadott állapotként van jelen. Álláspontjuk szerint, nem a siket személyek megváltoztatása a cél, hanem azon egyéni jellemvonások megismerése és fejlesztése, amelyek a siketség állapotával járnak együtt. Ilyen a siketek kommunikációjának legfontosabb eszköze a jelnyelv is. A legtöbb siket ember számára a halláshiány nem fogyatékoság, vagy egy orvosolni való probléma, hanem inkább egy állapot, amelyet egy közösség tagjaiként élnek meg. A közösség alapját képezi a jelnyelv, így nyelvi kisebbségként tekintenek önmagukra (Vasák 1996). A siket kultúra magába foglal minden olyan jelenséget, amelynek megtapasztalása vizuálisan történik. A jelnyelvi törvény elfogadásával, egyre nagyobb távlatokat hódítanak az antropológiai elképzelések, habár a teljes esélyegyenlőség kiharcolása, valójában még csak most kezd kibontakozni.

3.3. Siketek mint nyelvi- és kulturális kisebbség

A kisebbség kifejezés már eleve mutatja, hogy valami nagyobbnak, tökéletesebbnek egy kisebb részéről beszélünk. A kisebbségtől elveszik a jogokat, a többség befolyás irányítja, ő szabja meg a korlátait és lehetőségeit (Csepeli 2005, 507.). A fogyatékkal élő esélyegyenlőségei egyre nagyobb tereket hódítanak, különösen a médiában, a tolmácsolási szolgáltatásokban, a feliratozásokban és a jelnyelvhasználatban. Ennek eléréséhez azonban hosszú út vezetett és a siketek már több évtized óta küzdenek a nyelvi- és kulturális kisebbségi mivoltuk elfogadása mellett. Kezdve azzal, hogy a kisebbség alapját képező jelnyelvet, természetes-, a beszélt nyelvekkel egyenértékű nyelvként fogadják el.

A SINOSZ szerint, a magyar jelnyelvet használó siketek és nagyothallók, olyan közösséget alkotnak, amelynek alappillére a magyar jelnyelv, ennél fogva a Magyarországon élő siketek nyelvi kisebbségnek számítanak. A jelnyelvi törvény elfogadtatásával változott a helyzet a siketek kisebbségének megítéléséről, azonban a nyelvük használati lehetőségeit még a mai napig korlátozzák. A siketek és nagyothallók mellett, hallók is tagjai lehetnek a siketek közösségének. A siket társadalomhoz tartozhatnak a rokoni kötelékkel rendelkező hallók, például halló gyermekek, akiknek siket szüleik vannak, vagy épp a siket gyerekek halló családtagjai. Valamint bárki halló, aki vállalja a siketek közösségének értékeit. Szociolingvisztikai értelemben a siketekből, nagyothallókból és hallókból álló közösségek, amelyek közös nyelvvel és kulturális sajátossággal rendelkeznek, továbbá hátrányos megkülönböztetés miatti nehézségekkel küzdenek, nyelvi kisebbségnek számítanak (Bartha 1999, 86.).

3.4. Siket emberek kommunikációja

Már korábban többször is szó volt, hogy a siketek számára a beszéd csupán egy „idegen nyelv” amelyet évekig tanulnak, de a nyelvismeretük és a beszédképességük még felnőttkorban is hiányos. Az anyanyelvük több száz éve a jelnyelv, habár ugyanennyi éven keresztül tiltották a használatát, sőt el sem fogadták, mint természetesen kialakult, a beszélt nyelvekhez hasonlítható, egyenértékű nyelvi jelrendszert (Vasák 2005, 22.; Bartha és Hattyár 2002, 78-83.). A siket emberek kommunikációja alapjaiban más mint bármely halló személyé. Számukra nem a hangok, nem a kiejtett szavak jelentik az információcserét, hanem a mimika, a gesztikuláció és a kezek tánca. A hallók többsége, amíg nem találkozik a jelnyelvekkel, úgy véli, csupán „mutogatás” és nincs benne logika, rendszer vagy állandóság, inkább csak

alapgökök kifejezésére képes és nincs benne komplexitás (Bokor 2013, 26-27; Hattyár 2008.). El sem tudják képzelni, hogy a jelnyelvekkel ugyanúgy ki lehet mindent fejezni: érzéseket, zenét, gondolatokat vagy álmokat, akár csak a beszélt nyelvvel. A siketek a gesztusok és mimika világában élnek, amik a jelnyelvek alapját is képezik, ezáltal jóval érzékenyebb és emocionálisabbak, mint bármely halló társaik. Magyarországon ma még leginkább csak egymás közötti kommunikációra tudják használni a nyelvet, a mindennapok során a halló emberekkel elsősorban hangos beszéd-, gesztikuláció- és írásos formában kommunikálnak.

4. SIKETEK ÉS A JELNYELV – TÉVES ELKÉPZELÉSEK

A korábban említett helyzetek miatt, a siketeknek éveken keresztül kellett, sőt sok helyen kell még a mai napig bizonyítaniuk, hogy a jelnyelvek természetesen kialakult nyelvek, akárcsak bármely beszélt nyelv a világon. A laikusok általában az alapvető kifejezésekkel sincsenek tisztában és gyakran az ismeretek hiányában használnak olyan kifejezéseket, amik nem használatosak, esetleg sértők lehetnek a siketek számára. Hattyár Helga kétnyelvűség kutató szerint a tévhitek kialakulásának két oka is lehet. Az egyik, hogy a jelnyelvek manuális-vizuális nyelvek, míg a beszélt nyelvek vokális-auditív nyelvek. Egy olyan személy számára, aki nincs kapcsolatban siketekkel, könnyedén tűnhet ez az összetett vizuális jelrendszer „mutogatásnak” a bonyolult beszédhez képest. A másik ok lehet, hogy a nyelv különböző megítéléseivel magát a nyelvet használó közösséget is megítélik. Jelen esetben az előítéletek nem csupán a jelnyelvre értendők, hanem sokkal inkább a nyelvet használó siketekre is vonatkoznak. A nyelvvel kapcsolatos elképzelések sokszor a nyelv ismerete nélkül jönnek létre, gyakran abból kiindulva, hogy mi a sztereotípiája az adott nyelvet beszélő emberekről (Hattyár 2008). Látva, hogy a téves elképzelések nem csupán kis csoportok különböző állításai, hanem egy egész társadalomban kialakult előítéletek a siketekkel szemben, kijelenthető, hogy a siketeknek és a siketiséggel foglalkozó személyeknek a mai napig nehéz a dolguk céljuk elérésében, miszerint enyhítsék az előítéleteket és eloszlassák a tévhiteket.

Abból kifolyólag, hogy a média hatására egyre több hallóhoz jut el a siketek világa és a magyar jelnyelv létezése, állíthatjuk, hogy a jelnyelvi törvény elfogadása óta eltelt öt évben, sok változás történt az esélyegyenlőség megteremtésében. A tévhitek felmérésére Bartha Csilla 1999 és 2001 között egyetemi hallgatók lekérdezésével vizsgálta a laikus elképzeléseket.¹⁵ Azt feltételezve, hogy a helyzet ma sem sokat változott, készítettem az akkori kutatást alapul véve egy kisebb, hasonló elemzést, véletlenszerű mintavétellel, különböző szakos, Budapesten tanuló, egyetemi hallgatókkal. Az eredményt a következő oldalon olvasható táblázatba foglaltam.

¹⁵ Hattyár: 2008, 14. 1/1. táblázat: egyetemi hallgatók vélekedései a jelnyelvekkel és a siketekkel kapcsolatban. Eredeti forrás: Bartha és Hattyár 2002, 75-77.

2. táblázat: Vélemény a siketokról és a jelnyelvről (n=50)

	TÉVHITEK	IGAZ (%)	HAMIS (%)
1	Siketek egyben értelmi fogyatékosok is.	6	94
2.	A jelnyelv olyan mint a pantomim (gesztusokból és mutogatásból álló rendszer)	82	18
3.	A jelnyelvet mesterségesen hozták létre.	98,6	1,4
4.	Aki siket, az néma is.	8	92
5.	A jelnyelv a világon mindenhol ugyanaz.	100	0
6.	A jelnyelvek önálló nyelvtannal rendelkeznek.	0	100
7.	Mindegy, hogy siket vagy süket.	88	12

A válaszadók közül mindenki úgy vélte, hogy a jelnyelvek a világon mindenhol azonosak és az nem igaz, hogy önálló nyelvtannal rendelkeznének, azonban voltak akik hamisnak vélték azt az állítás, miszerint a jelnyelvek pantomimek lennének. A többségük azonban elfogadta, hogy gesztusokból és mutogatásokból épülnek fel. A kitöltők zöme, úgy véli, hogy a jelnyelv mesterségesen létrehozott és mindegy milyen megnevezéssel illetjük a siketeket. Mint láthatjuk nem hiábavalóak a nyelvészeti kutatások, az esélyegyenlőségi törekvések és a média megjelenések, amikkel a siketek világának bemutatására törekszenek, hisz a döntő többség vélte úgy, hogy a siketség nem jár együtt értelmi akadályozottsággal és némasággal.

Laikusként, a hétköznapiakban amikor a siketekkel kapcsolatban hallunk vagy olvasunk valamit, sok megnevezéssel is találkozunk. Elsősorban talán a mai napig a legelterjedtebb a "süket" megnevezés. A többségi társadalomban a mai napig jelen van az az elképzelés, hogyha valaki valamiben fogyatékos akkor nyilván másban is az és minden fogyatékosággal élő személy, egyben értelmi fogyatékos is. A siketek, ezért preferálják inkább a siket kifejezést a "süket" helyett, mert az kevésbé jár együtt a butaság és ostobaság jelentésével, így nem annyira pejoratív (Hattyár 2008.). Ahogy a felmérés is mutatja, a válaszadók közül a többség igaznak vélte azt az állítást miszerint az a fogalom is helyénvaló, hogy „süket”, sőt akár a siket kifejezés helyett is alkalmazható. Akadtak azonban olyanok is, akik hamisként jelölték meg az állítást, ez jelezheti, hogy a siketek kultúráját valóban egyre többen ismerik, mint ahogy ez látszik azon is, hogy a többség úgy vélte, hogy a siketség nem jár együtt némasággal. Egy siket személy is meg tud tanulni beszélni, hisz a hangképző szerveik nekik sincsenek kapcsolatban a hallásukkal. A beszéd elsajátításának minősége viszont több mindentől függ. Leginkább a siketség kezdetétől és az oktatástól. A korábban

említett siketoktatás, beszéddel próbálja tanítani a beszédet, ez azonban a siketek mai helyzetét tekintve hiányos tudást és beszédkészséget eredményez.

A társadalomban a kommunikációt sok esetben a beszéddel párosítják össze, amely kijelentés így nem állja meg a helyét, azonban ez lehet egy ok, mely szerint a hallók számára természetes elképzelés, hogy aki kommunikálni szeretne, annak meg kell tanulnia beszélni, beleértve a siketeket is. A jelnyelvet csak mutogatásként értelmező emberek azt sem fogadják el, hogy siket társaiknak nem a beszéd az elsődleges információszerzési- és kommunikációs eszközük, hanem a jelnyelv, ami számukra is olyan nyelv, mint a hallóknak a beszélt. A pantomim és a jelnyelv rengeteg dologban különböznek egymástól és talán az egyetlen amiben hasonlítanak, hogy mindkettő vizuálisan jelenít meg valamit, nem pedig hang közvetítésével. A pantomimben nincsenek nyelvi rendszerek, nem találhatók benne visszatérő elemek és nincs jel- és szabálykészlete sem. A jelnyelv rendelkezik szabály- és jelrendszerekkel, és a pantomimmal ellentétben csak hosszú tanulás után sajátítható el a megértése, akárcsak a beszélt nyelveknél (Bartha és Hattyár 2002). Nyelv kutatók e kettő különbségét is teljeskörű kutatásokkal bizonyították. Ma még ez a tévhit is teljes mértékben megállja a helyét. A kérdezettek zöme vélte úgy, hogy a jelnyelv hasonlít a pantomimhez, holott a vizuális információközlésen kívül nincs bennük közös.

Azt az elképzelést miszerint a jelnyelv a világon mindenhol azonos, igen gyakran használják, sőt fel sem merül általában az a tény, hogy ez nem így van. Elfogadva, hogy a jelnyelvek is természetesen kialakult nyelvek, mint bármely hangzó nyelv a világon, be kell látnunk azt is, hogy a beszélt nyelvekhez hasonlóan a jelnyelvek is a világ különböző pontjain, különböző módon alakultak ki. Következésképpen az a tévhit sem állja meg a helyét, miszerint a jelnyelvek mesterségesen létrehozott nyelvek.

5. JELENLEGI TÖREKVÉSEK AZ ESÉLYEGYENLŐSÉGÉRT

A közszolgálati televíziók akadálymentesítése folyamatosan zajlik és mára már egyre nagyobb számban feliratozzák a műsorokat, vagy látják egy jelnyelvi tolmácsolással, azonban ez nem elégíti ki teljesen az esélyegyenlőség elveit.

„Mondd vissza, amit mondok! Nem baj, ha nem érted, csak mondd vissza! Mondd szépen! Ez a lényeg!” Így tanítottak bennünket beszélni, legalábbis próbálkoztak. Ha nem mondtunk ki szépen, amit elvártak tőlünk, jött a büntetés (nem kaptunk cukrot, sarokban kellett állnunk, nem mehettünk a többiekkel játszani, stb). Ennek véget kell vetni! A jövő nemzedéke nem szenvedheti el mindazt, amit mi gyermekként átéltünk! A jelnyelv és a magyar nyelv szisztematikus használatára van szükség az oktatásban!”¹⁶

5.1. JelEsély program

A siketek közösségének esélyegyenlőségéhez hozzájárulnak a korábbi és jelenlegi kutatások, többek között a Magyar Tudományos Akadémia 2014-ben indított kutatása, a *JelEsély program*. A program célja, hogy 2017-re megteremtse a bilingvális oktatás alapjait. A beszélt magyar nyelv mellett kötelező lesz az oktatásban a magyar jelnyelv használata, ezzel megreformálva a kétszáz éves oktatás alapjait. Magyarországon először egységesítik a jelnyelvet, így hozzájárulva a későbbi esélyegyenlőséghez, az egyenlő élet megteremtéséhez és a teljeskörű kommunikációs akadálymentesítéshez. A JelEsély program keretein belül el kell végezni a magyar jelnyelv felkészítését az oktatásra (2014).

5.2. KONTAKT Tolmácsszolgálat

További törekvése a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségének az esélyegyenlőségre, a 2014-ben elindította *KONTAKT Tolmácsszolgálat* (2014). Az érdekvédelmi szervezet 1907-óta képviseli a siketek és nagyothallók akadálymentesítésre való törekvéseit. Fő céljának tűzte ki, és a mai napig harcol a siketek esélyegyenlőségéért és a társadalomba integrációjáért, azáltal, hogy a többségi társadalom is elfogadja a siketséget mint állapotot, nem pedig mint egy változtatásra szoruló hiányt. A KONTAKT Szolgálat célja, hogy az ország bármely pontjáról, jelnyelvi tolmács távoli közreműködésével jöjjön létre a

¹⁶ Forrás: Facebook, egyetemi diplomával rendelkező 39 éves nő. (levétel időpontja: 2014.nov. 15.)

kommunikációs akadálymentesítés a siket vagy nagyothalló személyek számára, így ők minden helyzetben egyenlő eséllyel tudnak kommunikációs szolgáltatáshoz jutni. A tolmácsolás táblagépen, telefonon vagy számítógépen keresztül történik és megoldható írásban vagy jelelve egyaránt. A szolgáltatás egyelőre egy évig próbaidőszak alatt üzemel, azonban így is naponta 200 hívást fogadnak a tolmácsok (Napközben 2014).

5.3. Szépségkirálynő és esélyegyenlőségi aktivista

Korábbi fejezetekben tárgyaltam, hogy az esélyegyenlőség megteremtéséhez szükséges a közszolgálati televízióadók akadálymentesítése, továbbá nélkülözhetetlen, hogy a kisebbségi csoportok tagjai is egyenlő módon szerepelhessenek a műsorokban. A kommunikációs akadálymentesítés törekvései elkezdődtek a jelnyelv egyenértékű nyelvként való elfogadása után, valamint a siketek kultúráját és -oktatását feltérképező kutatásokat követően. Az oktatási rendszer átalakítása és a bilingvális oktatási módszer bevezetése ugrásszerű változást hozhat a siketek életében. Figyelemmel követve a siketek médiaszerepléseit, szembetűnő lehet a hallók számára, hogy Weisz Fanni neve egyre gyakrabban tűnik fel tv-műsorokban, újságokban, rádióműsorokban vagy az internet világában. Akik nem állnak kapcsolatban siket személyekkel, nem ismerik a siket közösséget és a jelnyelvet, leginkább a „siket modell” szereplései által értesülnek a siketek magyarországi helyzetéről. A modell lány már fiatalok óta sorstársai esélyegyenlőségét tartja szem előtt és tetteivel az érdekeiket kívánja képviselni. Az elmúlt években számos interjú készült vele, mind az életéről, mind a munkásságáról és karitatív tevékenységeiről.

Annak ellenére, hogy 6 éves korában cochleáris implantátumot kapott, speciális bentlakásos iskolába járt Kaposvárra, a siketek iskolájába. A halló társadalom először 2007-ben találkozhatott vele, miután megnyerte első szépségversenyét, amiről az RTL Klub műsora adott tudósítást. Ekkor még a siketek esélyegyenlősége és a kommunikációs akadálymentesítési törekvések is vívták harcukat a jelnyelv, természetes nyelvként való elfogadásához. A siket lányt később Vujity Tvrtko író és újságíró támogatta tevékenységeiben és esélyegyenlőségi harcában, a mai napig segítve őt céljai elérésében. 2010-ben a halló nézőközönség ismét láthatta a televízióban, mikor a „Megasztár” című műsorban jelnyelvvél kísérte Rúza Magdi énekesnő dalát. Az igazi nagy népszerűséget a 2011-ben tartott *Szépségkirálynő* című műsor hozta meg számára, mikor közönségdíjasként 1. helyezést ért el, ezzel elnyerve a Mis Intercontinental címet. Lehetősége nyílt volna Spanyolországban képviselni Magyarországot a döntőben, azonban a szépségkirálynő visszautasította a felkérést,

mert egy napra esett a minden évben megrendezésre kerülő Siketek Világnapja programjaival, amire először volt díszvendégként hivatalos. *„A szépségkirálynőt kislánként sokszor megalázták, mert nem hall. A némának hitt Fanni nemrég beszédet mondott a Parlamentben, és jelelte a köztársasági elnök újravi beszédét.”*¹⁷ A következő években a Baptista Szeretetszolgálat jószolgálati nagykövete lett, „Pécs város arca” és a Magyar Szóvivők Egyesületének tiszteletbeli tagja. Vujity Tvrtkoval az ország több pontjára is eljutott és ma esélyegyenlőségi aktivistaként képviseli a siketek érdekeit, a jelnyelvet népszerűsíti a hallók körében, valamint sorstársainak kíván példát mutatni, hogy fogyatékoságuk nem lehet akadály álmaik megvalósításában. Tervei közt szerepel, hogy sikeresen leérettségizzen és főiskolára menjen. Kommunikációt szeretne tanulni, hogy *„közelebb hozza egymáshoz a fogyatékkal élőket és az ép embereket”*.¹⁸

A média adta lehetőségeket kihasználva sok halló figyelmét sikerült felhívni a siketek sorsára és a jelnyelv fontosságára. A beszélgetések többségében újra és újra felmerül a siketek mai helyzetének kérdése. A Fannival készített interjúkból és műsorokból, a halló nézőközönség megtudhatta, hogy a siketek iskolájában nem jelnyelvvvel tanítják a gyerekeket, hanem a számukra idegen, *beszélt* nyelvvel. Fanni elmondása szerint ez az oka az ő hiányosságainak is. A speciális iskolákban a legnagyobb hangsúlyt az artikuláció és a beszédfejlesztés kapja, a cél a siketek többségi halló társadalomba való integrációja, azonban nem a tudásuk fejlesztésére helyezik a hangsúlyt, sokkal inkább a beszéd tökéletes elsajátítására. A hallás hiánya és a jelnyelv tiltása miatt, csak rengeteg tanulással tudják elsajátítani a magyar beszélt nyelvet, de még így is hiányos lesz a tudásuk, kevés szókinccsel rendelkeznek, nem tanulnak meg hibátlanul olvasni, illetve nem értik meg az olvasott szöveget és nem tanulnak meg helyesen írni sem. Ezen okok miatt fontos a korábban említett JelEsély program, és szükséges a siketek bilingvális oktatása, ahol a beszélt nyelv mellett jelelve tanulnak a gyerekek. Weisz Fanni fejlődésén keresztül is megfigyelhetjük, hogy kezdetben alig mert beszélni, sőt inkább csak jelelt és az édesanyja tolmácsolta a szavait. Elmondása szerint a háttérben a beszédalképesség hiányos elsajátítása, a magyar nyelv szintén hiányos ismerete, és az ebből adódó szorongás állt. Több évbe telt, mire a halló nézőközönség előtt fel merte vállalni a hangját és az anyanyelvét, amelynek használatát ma már esélyegyenlőségi aktivistaként népszerűsíti az ország egész területén.

¹⁷ Vujity Tvrtko-val készített interjú (2013.01.07.)

¹⁸ Weisz Fannival készített interjú. (2012.03.06)

5.4. Csend Hangja Klaszter

Weisz Fanni az egyik alapító tagja a 2012. februárjában alapult Klaszternek, ami egy esélyegyenlőségi összefogás különböző szervezetek, cégek és magánemberek között. A Klaszter célja, hogy felhívja a társadalom figyelmét a siketek, nagyothallók és más fogyatékkal élők helyzetére, problémáira, életkörülményeire és örömére egyaránt. A társadalmi- és gazdasági élet szereplőit kívánja ösztönözni társadalmi szerepvállalásra a fogyatékossgal élők helyzetének javítása érdekében. További célja, hogy támogassa a jeltolmács képzés bővítését és, hogy mindenki számára érvényes legyen a születéstől kezdődő esélyegyenlőség. A Klaszter Menedzsere Dobronyi Tamás, aki Weisz Fanninak segít a kampányok és előadások széleskörű lebonyolításában.

6. A KUTATÁS

A korábbi fejezetekben bemutatott esélyegyenlőségi törekvések két részre terjednek ki a közszolgálati médiaszolgáltatások terén. Egyfelől a törvényi határozatok értelmében a médiaszolgáltatásoknak akadálytalan információszolgáltatást kell biztosítaniuk minden siket személy számára, amelyet megtehetnek a műsorok feliratozásával, illetve jelnyelvi tolmácsolással. Másrészt, amennyiben az esélyegyenlőség kifejezés alatt azt értjük, hogy minden ember egyenlő eséllyel rendelkezik, úgy egyenlően szerepelhet a médiában siket vagy más fogyatékossgal élő személy is. Alapul véve tehát, hogy az akadálymentesítésen túl, a médiában szereplés esélyének egyenlősége is ide tartozik, nem szabad megfélekednünk arról sem, hogy ez a következtetés visszafelé is érvényes. Ennek megfelelően azt kapjuk, hogyha a műsorban egy fogyatékossgal élő személy – esetünkben egy siket személy – szerepel, úgy az esélyegyenlőség értelmében a kommunikációs akadálymentesítéséről is gondoskodni kell, hogy a siket személy mindenkivel akadálytalanul tudjon kommunikálni és mindent megértsen, ami körülötte történik. Kutatásom a későbbiekben arra is kitér, hogy a következőkben tárgyalt műsorban megvalósult-e a kommunikációs akadálymentesítés, ezzel megfelelően a siketek esélyegyenlőségi elveinek.

Az M1 televízióadó „Ég, föld, férfi, nő” című idei évada leginkább abban különbözik a korábbiaktól, hogy a szerkesztők új műsorvezetőket választottak, Nagy Sándort és Weisz Fannit, aki siket személy léteire először vezet műsort.

6.1. A kutatás célja

A dolgozat további fejezeteiben kifejtendő kutatás célja a műsor teljeskörű elemzése, és hatásának, illetve az esetleges következményeinek feltárása, a nézők véleményeinek vizsgálata alapján. A kutatás alapját az a feltételezés képi, hogy számottevő véleménykülönbségek alakultak ki a műsor kapcsán a siketek és a hallók között, így a felmérés ezek okait is kutatja. Összegezve a vizsgálat a következő kérdésekre épült:

1. Milyen vélemények fogalmazódtak meg a nézőkben az „Ég, föld, férfi, nő” című műsorról?
2. Mi(k) a műsorral kapcsolatos véleménykülönbségek kialakulásának oka(i)?
3. Milyen hatása, illetve lehetséges következményei vannak a műsornak?

6.2. A kutatás módszerei

A műsorról háttérinformációkat gyűjtöttem össze az MTVA¹⁹ hivatalos sajtóanyagából²⁰, az online- és nyomtatott sajtóban megjelent kritikákból és Weisz Fanni hivatalos facebook²¹ oldaláról.

Az empirikus kutatás alapját a véleményfelmérések képzik, amelyet eredetileg kérdőíves lekérdezéssel szerettem volna vizsgálni, hogy a lehető legreprezentatívabb eredményt kapjam. Összesen harminc embert tudtam lekérdezni, mert ilyen rövid idő alatt nem tudtam eljutni a műsort néző sietekhez és hallókhoz. Annak ellenére, hogy a beérkezett kérdőívek hasznosnak bizonyultak és értékes, új információkat ismertem meg belőlük, új kutatási módszerhez kellett folyamodnom. A következő ötletem az interjú volt, azonban a két próbainterjú után kiderült, hogy az eredmények túl szerteágazóak lesznek és a megkérdezett hallók arra koncentrálnak elsősorban, hogy az esélyegyenlőségnek megfelelő válaszokat adjanak, így már a próbainterjúk során kiderült, hogy ez a módszer nyújthat a legkevésbé reprezentatív eredményt a kutatásomban. Fontosnak tartottam, hogy a halló személyek az első benyomásuk alkotta véleményüket, észrevételeik és megfigyeléseik fogalmazzák meg a műsorról kapcsolatban, azonban az interjú során túlságosan befolyásolták a kérdezetteket az interjúkérdések.

Ennek megfelelően a különféle helyzetekhez különböző kutatási módszereket választottam. A sietek számára a közösségi portálok, közülük is a leggyakrabban használt Facebook, elfogadott és hiteles kommunikációs fórumnak tekinthető. A siet kultúra része, ahol írásban vagy videóüzenetek segítségével jelnyelven kommunikálnak egymással a közösség tagjai. A kutatásomban a siet közösség tagjainak véleményeit a műsorról kapcsolatos videóüzenetek és -kommentek elemzéseivel vizsgáltam. Az üzenetek levételének időpontja: 2014. december 2-án történt.

A hallók véleményeinek megismeréséhez fókuszcsoporthoz kutatást alkalmaztam. A csoport 8 főből állt és a beszélgetés 4 óráig tartott. A műsorból az első és az interjú idején leadott legfrissebb részt²² néztük meg csoportosan, de voltak akik rendszeresen nézik a sorozatot. Az első részét a műsornak fontosnak tartottam megnézni a szereplők, valamint az alap szituáció megismerése miatt. A legfrissebb rész megtekintését amiatt tartottam

¹⁹ Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap

²⁰ Személyes e-mail váltást követően kaptam meg a műsor évadindítója kapcsán kiadott sajtóközleményt.

²¹ Facebook: Weisz Fanni Fun Club

²² Interjú időpontja: 2014. december 12. Az ekkori legfrissebb adás időpontja: 2014. december 6.

indokoltnak, mert a műsorvezetők látszólag jobban megismerték egymást és a kommunikáció is összeszokottabbá vált kettőjük között.

6.3. Mintavételi eljárás

A siket közösség tagjainak, műsorral kapcsolatos fórumozásból 80 fő 500 videó- és írásos kommentjét elemeztem.

A fókuszcsoporthoz 8 tagja közül 3 férfi és 5 női résztvevő volt. Tudatosan szelektáltam a résztvevőket a lehető leghitelesebb eredmény elérése érdekében, és fontosnak tartottam, hogy a lehető legtöbb korosztályból legyen résztvevő a csoportban. A résztvevők demográfiai adatait a következő táblázatban foglaltam össze:

3. táblázat: Fókuszcsoporthoz résztvevőinek demográfiai adatai (n=8)

Résztvevő	Nem	Kor	Legmagasabb iskolai végzettség
1.	nő	19	8 általános
2.	nő	19	Gimnázium/ érettségi
3.	nő	20	Gimnázium/ érettségi
4.	nő	21	Gimnázium/ érettségi
5.	nő	32	Egyetemi diploma
6.	férfi	23	Egyetemi diploma
7.	férfi	46	Egyetemi diploma
8.	férfi	63	Egyetemi diploma

6.4. Az „Ég, föld, férfi, nő” című műsor elemzése

A műsor első része 2014. október 4-én volt látható az M1 csatornán. Már hónapokkal korábban hallani lehetett róla, hogy a sikeres sorozat új évaddal folytatódik, sok új változással fűszerezve. Az MTVA szeptember 24-én adott sajtótájékoztatójában fény derült a két új műsorvezető kilétére is. Elmondásuk szerint a műsor célja, hogy nézők egy klasszikus „roadmovie”-t láthassanak, ahol a két műsorvezető kalandos útján keresztül mutatnak meg gyönyörű tájakat és látnivalókat, valamint a nézők sokat megtudhatnak az emberek közötti kapcsolatokról és kommunikációról is. A sajtóanyagban foglaltak szerint, annak ellenére,

hogyan a műsort siket személy vezeti, nem készült érdekvédelmi sorozatnak. A szeptember 24-i sajtótájékoztatón Szabó László Zsolt²³ ennek ellenére a műsor céljáról a következőképpen nyilatkozott: *„a közmédiának fontos a társadalmi szerepvállalás, ezen belül az is, hogy a fogyatékkal élőket ne csak a nekik szóló műsorokban, hanem más műfajokban is bemutassák.”*²⁴ A továbbiakban ennek megfelelően a műsor céljának tekintem, hogy országjáró széria mellett érdekvédelmi sorozat is, amellyel a közmédia társadalmi szerepvállalását is hivatott bizonyítani. Alapul véve, hogy a siketek közössége egyik alapvető érdekeiknek tekintik a siketek és hallók közötti egyenlő bánásmódot, az akadálymentes kommunikációt és a nyelvük egyenértékűségét, állítom, hogy a siket személyek érdeke közé tartozik az esélyegyenlőség. Ebből következik, hogy a műsor célja, hogy teret adjon a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének, jelenleg a siketeknek. Fontos figyelembe vennünk a korábbi fejezetekben részletezett közszolgálati médiára érvényes esélyegyenlőségi elveket. Tehát, amennyiben a műsor felhívja a figyelmet a fogyatékossgal élők érdekeire, szükséges, hogy a törvényi keretek közé foglalt kommunikációs akadálymentesítésre is ügyeljen. A siketek és nagyothalló nézők számára a televíziós közvetítés feliratozással is megtekinthető, eleget téve a jelnyelvi törvényben foglaltaknak. Páros Ádám, a műsor felelős szerkesztője a következőképpen nyilatkozott a műsorban kialakult szituációkkal kapcsolatban: *„a sorozat fontos eleme, hogy nincsenek benne kreált szituációk, mindig a valóságot adják vissza. Volt olyan jelenet, amikor Fanni semmit nem ért abból, amit a riportalány mond neki, de ez nyilvánvalóvá válik a nézők számára is.”*²⁵ Az „Ég, föld, férfi, nő”, az ismertető²⁶ szerint amellet, hogy érdekes, kalandokkal teli útifilm, még a világon is különleges vállalkozás, amiért az egyik műsorvezető siket személy. A sorozat egyediségét a műsorvezetők közötti kommunikáció nyújtja és a kettőjük kapcsolatának fejlődése teszi különlegessé. Az első két részben még erőteljesen érezhető a női műsorvezető visszafogottsága, azonban az újabb részekkel végigkövetheti a néző, ahogy a műsorvezető hozzászokik a különleges kommunikációs helyzethez.

Azáltal, hogy a műsornak az online és televízió n nézhető adásokkal együtt minden héten százezer²⁷ fős nézettsége van, állítom, hogy a korábbi fejezetekben tárgyalt tények alapján szükséges azt feltételezni, hogy az adásnak lehet befolyásoló hatása a nézőkre. Ebből

²³ MTVA vezérigazgatója.

²⁴ Forrás: „Ég, föld, férfi, nő” című műsor első részének műsorismertetője: <http://www.mediaklikk.hu/2014/09/24/eg-fold-ferfi-no-2/> (Letöltés ideje: 2014. 12. 28.)

²⁵ Médiaklikk.hu

²⁶ Forrás: ua.

²⁷ Forrás: Sorozatjunkie.hu: Magyar nézettség.

következik, hogy a műsorban a siket személy magatartása, illetve az élethelyzetekben való viselkedése, hatással lehet a nézőkre abban, ahogy a siketeket a valóságban megítélik és elképzelik. Kutatásomban arra is kerestem a választ, hogy a fókuszcsoport független tagjaira milyen hatással van a műsor és siket műsorvezető milyen benyomást kelt, illetve miként reprezentálja számukra a siketek közösségét.

7. A KUTATÁS EREDMÉNYE

A kutatásom középpontjában álló „Ég, föld, férfi, nő” című sorozatról kialakult véleményeket három oldalról vizsgáltam meg. Először a siketek oldaláról megfogalmazott véleményeket elemzem és összegzem a fórumon vitatott kommenteket vizsgálva. A résztvevők között kialakult vita két csoportra osztotta a siketeket. Az egyik oldalon álló siketek mellett érveltek, hogy a műsor miért nem segíti az esélyegyenlőséget és a siketek törekvéseit, míg a másik oldalon azok érveltek, akik számára a műsor kifogástalan volt. Többek között ezen az oldalon Weisz Fanni is becsatlakozik az érvelésbe. Az arány a két csoport között: 93,75:6,25. A 80 főből 75 fő (93,75%) amellett foglal állást, hogy a műsorban az esélyegyenlőség semmilyen körülmény között nem valósul meg, sőt számukra kifejezetten nem tetszik az adás, míg 5 ember (6,25%) érvel a műsor és a siket műsorvezető mellett. Utána röviden összefoglalom, hogy a műsornak milyen hatása van a siket közösség tagjai számára és miért alakult ki a negatív visszhang.

A következő fejezetben a fókuszcsoport résztvevőinek véleményeit összegzem, ezzel bemutatva a műsor hatását a siket közösségtől független hallók számára. Mindhárom oldal ismertetése után röviden összefoglalom, majd levonom a konklúziót a műsor összesített hatásáról, a véleménykülönbségek kialakulásáról és esetleges következményeiről. A továbbiakban *hallók* alatt azokat a többségi társadalom tagjait értem, akik hallók, nincsenek kapcsolatban siket személlyel és a jelen műsor megjelenéséig nem ismerték a siketek világát sem.

7.1. A siket közösség véleményeinek feltárása

A kezdeti nehézségekhez képest amit a műsor nézőinek felkeresése okozott, a kutatást a megfelelő módszerek felé sikerült fordítani. A siketek fórumozásán teljesen megmutatkoznak a véleménybeli különbségek és miután kirajzolódott a két tábor határvonala, tisztán érzékelhető volt, hogy ki milyen vélemény oldalán foglal helyet. A két tábor között vita alakult ki, amely 500 üzenetváltáson keresztül tart, hol írásos formában, hol videóüzenetek küldésével.

Jelen kutatás nem kíván egyik tábor oldalán sem állást foglalni és nem ad igazat egyik véleménynek sem. A vita során kialakult személyeskedésre irányuló megjegyzéseket nem foglalja magába és nem teszi az elemzés tárgyává. A kutatás kizárólag az „Ég, föld, férfi, nő”

című műsorral kapcsolatos véleményeket, tényeket és érveket foglalja össze és ezáltal következtet a műsor esetleges pozitív- és negatív hatására.

A meglátásokat a következőkben a két tábor szerint, külön külön tematizálom. Először a műsor ellenvéleményeinek csoportját foglalom össze. Elsőként Romanek Péter²⁸ jelnyelvi szakértő siketekkel és jelnyelvvél foglalkozó Facebook oldalán közzétett véleményét mutatom be. Két részre tért ki alaposabban. Az első, hogy a műsort miként élte meg siket személyként. Milyen hatást, érzéseket és gondolatokat váltott ki belőle az adás. Másodszor az MTVA sajtóközleményével kapcsolatban osztott meg néhány gondolatot. Úgy véli, hogy a műsor tökéletesen alátámasztja azokat az elképzeléseket és állításokat, amik a patológiai szemlélet nézeteit, továbbá a siketekkel kapcsolatos több sztereotípiát is megerősít. Tisztán érzékeli, hogy a siket főszereplő mennyi mindent nem ért a műsor folyamán, rengeteg hátránnyal kell megküzdeni és a *produkció* gyakran szembemegy a siket közösség belső igényeivel és szükségleteivel, amelyek az egyenlő bánásmód elérésén alapuló jogos követelések. Megjegyzi a műsor rejthet magában elismerésre méltó és teljes mértékben támogatandó szándékot, azonban a szándék mint látszik, nem minden. A következőképpen fogalmazza meg a műsor hatását: „*a produkció szándéka szerint reprezentálni kívánja az esélyegyenlőséget, tartalma szerint viszont konzerválja azt és a hozzá kapcsolódó sztereotíp tapasztalati felismeréseket*”.

Második véleményként Juhász Ferenc, SINOSZ esélyegyenlőségi referens észrevételeit foglalom össze. Úgy látja, hogy szépségkirálynőként és modellként Weisz Fanni rengeteg halló embernek hívta fel a figyelmét a jelnyelvre. Általa kinyílt egy kapu a siketek világa felé. Rengeteg halló nézett rá csodálattal, vonzotta őket és hatással volt rájuk. Hozzáteszi, hogy mindenki miatta szeretett volna jelelni tanulni. Ellenben szerinte nem tesz eleget az esélyegyenlőségi aktivista szerepének, amit a jelen műsor csak méginkább megerősít. Szerinte a média akarataként cselekszik és nem képviseli siket identitását. Attól tart, hogy a média hatására idővel torzul a személyisége és inkább lesz *csak egy celeb*, mintsem a saját identitását fontosnak tartó siket. Úgy látja, hogy esélyegyenlőségi aktivistaként fel kellene lépnie ezellen és nem tenni amit mondanak, hanem vissza kéne utasítania a helyzetet. Nem szabad, hogy a média kihasználja, becsapja és hátrányos helyzetbe kényszerítse siketsége miatt. Egy másik témakört is körüljár, miszerint úgy gondolja, hogy a siketeknek is nyitniuk kell a hallók felé, nem szabad mindig csak a saját zárt világukban élni és gondolkodni. Szerinte fontos továbbá, hogy a siketek tisztába legyenek saját önképükkel.

²⁸ Romanek Péter (siket): Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar hallgatójaként végzett klasszika-filológia szakon. MTA Nyelvtudományi Intézet munkatársa, a multidiszciplináris kutatásokat folytató JelEsély projekt jelnyelvi szakértője. SINOSZ jelnyelvi oktatója. Több (jel)nyelven kommunikál. Jelenleg az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskoláján végzi tanulmányait.

Gyakran érzékelhető, hogy siket társaságban siketként viselkednek, azonban halló közegben megpróbálnak hallóvá válni, ami súlyos következményekhez vezethet. *„Ugyanúgy kell viselkedni, ugyanolyan stílusom és kommunikációs csatornám kell hogy legyen hallók között, mint amilyen a siketek között van. Ugyanúgy meg kell mutatnom nekik is a gondolkodásomat, véleményemet, szakértelmemet, ezeket át kell adni a hallóknak is. Így a hallók ez meg fogják érteni, s nem csapjuk be egymást kölcsönösen. A hallók így meg fognak ismerni engem, és a siket világot is, ez fontos.”* Szerinte, ha a halló világban a siket személy megváltoztatja a kommunikációját, nem jelet, csak beszédet használ, és hallóként viselkedik, azzal az identitását is bizonytalanná teszi. Ilyen helyzetben a halló világ nem csoda, hogy nem ismeri meg hitelesen a siket világot.

Tapolczai Gergely személyes véleményével objektíven foglalta össze a tényeket a műsorról. Bevezetésként összefoglalja a beharangozását az adásnak: *„A műsor célja a tájak, városok, falvak szépségei, értékei bemutatása mellett a két műsorvezető kapcsolatának, a kommunikációjának kialakulásának, fejlődésének a bemutatása, érzékeltetve egy halló és egy siket között előforduló kommunikációs helyzeteket”*. Nem tér ki külön arra, hogy a siketek számára miért esik rosszul a film, ellenben a sorozat egy részén keresztül mutatja be, hogy mik az észrevételei a műsorral kapcsolatban. A rész elején volt a műsornak pozitív üzenete. A siket jeleket tanított a hallónak és kérte azt is, hogy lassabban beszéljen. A következőkben az adásban megjelent szituációkat elemezte. Autóval és csónakkal utaztak, ahol a vezető mögött ült a siket személy, egyáltalán nem látva a száját, majd este egy sötét erdőben sisaklámpával sétáltak, ahol a siket nem látott, nem hallott. Másnap több interjúalannal találkoztak, akikkel beszélgettek. A legtöbbjük szakállas volt, vagy nem artikulált valami jól, illetve volt, hogy a siket műsorvezető mögöttük sétált. Tapolczai Gergely a szituációk felsorolása után, feltette a kérdést, hogy *„hol az esélyegyenlőség?”* Felveti, hogy a való életben is sokszor kerülnek a siketek hasonló helyzetekbe, de hangsúlyozza, hogy sosem maradnak benne, hanem ki is másznak belőle. Örülne neki, hogyha a műsorvezetők is egyenlően aktívak lennének. A női műsorvezető is kérdezne, érdeklődne és egyenlő partner lenne. A hasonló szituációkat megalázónak nevezi a siket közösség tagjaira nézve: *„A sorstársaim többsége, ha nem mindenki, ezt a helyzetet utálja a legjobban: áll vagy ül a halló társaságban, nem ért semmit, csak bólogat mosolyogva, vagy kimenekül a szituációból. Vagy valaki hosszasan beszél hozzá nem érthető artikulációval. Nagyon kínos. És a műsorban ezek a szituációk jelennek meg, beletiporva a siketek lelkivilágába”*. Továbbá fontosnak tartja, hogy jelnyelvi tolmács is jelen legyen a műsor alatt. Kiemeli, hogy az is megoldható lenne, hogy csak akkor tolmácsol, ha többen vannak és nem ketten, illetve nem is kell látszódnia a kamerák előtt, hogy ott van. Úgy

véli ez az egyetlen módja annak, hogy a siket műsorvezető is teljes értékű munkát végezhesen és egyenrangú műsorvezetőként tudjon részt venni a kommunikációkban. Hangsúlyozza azt is, hogy ettől még a hallók számára ugyanúgy pozitív üzenetet hordozna a műsor. *„Ez a másik negatív kicsengése a műsornak: a szerkesztők által is bevallottan gyakori az a szituáció, amikor a siket műsorvezető nem érti a beszélgetést, ebből adódik, hogy nem teljes értékű munkatárs! Munkát adnak neki, de nem biztosítanak egyenlő feltételeket! Megalázó.”* Utolsó témakörében kitér az esélyegyenlőségi aktivista kérdéskörre. Utal a korábbi tényekre, hogy a siket műsorvezető eddig következetesen esélyegyenlőségi aktivistaként lépett fel a siketek és a jelnyelv oldalán, és kijelentette, hogy határozottan a siket gyerekek bilingvális oktatásáért küzd. Tapolczai Gergely hiányolja a műsorból ugyanezt az aktivistát, aki egyenlő esélyeket harcolna ki magának és nem tetszik, hogy a műsorvezető sokszor csak áll és figyel kedvesen, amikor nem érti a körülötte lévő beszélgetést. Kiemeli, hogy a siketek közösségének nem az a célja, hogy az esélyegyenlőségi aktivista mellől elpártoljanak vagy csalódjanak benne, sokkal inkább az a céljuk, hogy megmutassák ők is egyenlő értékű munkát tudnak végezni, hogyha megkapják hozzá a megfelelő, egyenlő feltételeket. Utolsó jeleiben összefoglalja, hogy a műsor mindennek az ellenkezőjét éri el és ezzel mintegy megalázza a siket közösség tagjait. Javaslatként az MTVA-val való tárgyalást javasol és egyeztetést Weisz Fannival, akinek bízik megértésében.

A korábbi üzenetekre reagálva Kósa Ádám is eljelelte saját véleményét a kialakult helyzettel és a műsorról kapcsolatban. Határozottan kijelentette, hogy teljes mértékben egyetért Romanek Péter véleményével. Kiemelte, hogy az identitás mennyire fontos az ember életében, ezzel együtt fontos a siket és nagyothalló közösség legfontosabb céljainak a felvállalása. Hangsúlyozta, hogy mindig fontos, hogy az üzenet amit a siketek közvetítenek legyen *erős és egyértelmű*, bárki is szerepel médiában, újságban, ad interjút vagy vesz részt konferencián. Összefoglalta, hogy a SINOSZ-nak és a siket közösségnek már a rendszerváltás óta következetesen ugyanaz a célja és ugyanazt a 4 üzenetet közvetíti. Elsősorban, hogy az akadályokat leküzdjék és megszűnjenek, ezzel legyen teljes esélyegyenlőség. A második, hogy a siket embereknek legyen joguk a jelnyelvhez, jelnyelvi tolmácshoz és a kommunikációhoz. Továbbá kitér arra, hogy a nagyothallóknak legyen joguk a hallókészülékhez, vagy bármilyen gyógyászati segédeszközökhöz. Kiemeli, hogy a negyedik pont a bilingvális oktatás bevezetése, ezzel legyen akadálymentes az oktatás. Kósa Ádám úgy véli, hogy egyenlő esélyek a kommunikációban csak ez a négy pont egységes megléte után alakulhatnak ki. A műsorról kapcsolatban a következőket mondja: *„Most mit látunk? Egyszerű: nincs határozott vélemény, nincs tiszta kép, nincs jelnyelv. A megjelenő személy*

beszél, de látszik: nem ért semmit. Ez nem más, mint az orvosi megközelítés, a jelenlegi magyar siketoktatás eredménye: beszéljen, az a lényeg, nem pedig az, hogy mindent megértsen, megtanuljon vagy okosodjon – az nem annyira fontos. Lényeg az egyoldalú beszéd?” Szerinte változtatásra van szükség, és az emberjogi szemlélet mellett kell fellépni, hiszen a siketeknek is joguk van a nyelvükhöz, kultúrájukhoz és nem utolsó sorban a bilingvális oktatáshoz.

A következőkben még kiegészítem az előző véleményeket a kommentelésben leírt egyéb észrevételekkel. Vannak akik szerint vegyíteni is lehetett volna a megoldások. Jelenleg úgy érezte a siket műsorvezető nem része a produkciónak, mintha nem is lett volna beleírva a forgatókönyvbe vagy nem is lenne szerepe. Örül neki, hogy Weisz Fanni beszél, ebben nem talál gondot, viszont az aktivitását hiányolja és, hogy nem érti meg a körülötte lévő kommunikációt. Azt javasolja meg lehetett volna oldani, akár úgy is, hogy csak a riportalanyokhoz hívnak tolmácsot, vagy bármiféle más módon is. Szerinte Weisz Fanninak meg kéne mindent mutatnia önmagából. Nem kizárólag jelelni, nem kizárólag beszélni és nem csak kizárólag hallani. Mivel a műsor egy turisztika sorozat, így fontos lenne, hogy a siket műsorvezető mindent megértsen és mindenre tudjon reagálni. Többféleképpen is meg lehetett volna ezt oldani, azonban szerintük a műsorban ez nem valósult meg. Egy másik véleményként megjelenik, hogy mivel a nézők nem ismerik a siketek világát, így a média képes manipulálni őket, olyannak beállítva a siketeket, amilyenek szeretné. A hozzászólások között megjelenik az is, hogy a jelnyelv kommunikációs eszköz és Magyarországon hivatalos nyelv, azonban a műsor ezt nem reprezentálja. További véleményként emelik ki, hogy teljesen mindegy, hogy a siket személy miként kommunikál, de nem mindegy, hogy azt magán személyként hogyan teszi és, hogy műsorvezetőként egyenrangú fél-e és mindent ért-e. A fórum vége felé a következő vélemény fogalmazódik meg Weisz Fanni filmbeli, aktivista mivoltáról: *„rendben, nem is kell, hogy a siketeket képviselje, mégis őket képviseli, pusztán azért, mert siket. De nem baj, nem kell képviselnie, de már évek óta hangoztatja, hangoztatják: esélyegyenlőségi aktivista. Jó, nem baj, nem akar úgy műsort vezetni, akkor pedig nem kellene téves állításokat megfogalmazniuk a műsoron belül sem, a siketokról sem, a jelnyelvről sem, mert ezzel csak ártanak, minden jó szándékuk elismerése mellett. (Tapolczai Gergely)* Kiemeli továbbá, hogy amennyiben valaki műsort vezet szükséges, hogy értse mit mondanak neki az emberek és ne csak nézelődjön, mert ebben az esetben a műsor nem útfilm, sokkal inkább *reality*.

Az ellenvéleményeket hasonlóképpen összegzem. Elsőként Weisz Fanni válaszreakcióit és észrevételeit írom le. Többségében ellene indított személyes támadásnak vélte a műsorról megfogalmazott kritikákat, így eképpen is lépett fel ellene. A nyilvános komment üzenetei közt többször is kiemeli, hogy számára „*az a fontos, hogy a megszülető siket babák a legjobbat kapják. Ha halló családba érkeznek, kapjanak meg minden segítséget. A jelnyelvet alaptól és mellette minden mást legyen az készülék vagy CI*²⁹. *Ami segít nekik a tudás megszerzésében*”. A kommentek elején megjegyzi, hogy ő önmagát képviselte és a jelenlegi műsor nem érdekvédelmi műsor, hanem utazó műsor. Hozzáteszi: „*nem siketet kerestek a műsorba, hanem egy olyan személyt, akit érdekesnek találtak. Az, hogy a műsor készítői nem zártak ki a produkcióból, csak azért mert siket vagyok, szerintem dicséretes. Az, hogy a műsorban megmutatkozik mi történik akkor ha egy siket és egy halló ember együtt utazik és rácsodálkozik a világra szerintem teljesen jó gondolat.*” Úgy véli nincs értelmé tolmácsnak a műsorban, hisz ha a valóságban egy siket útnak indul egy halló barátjával, akkor sem visznek magukkal egy tolmácsot. Hozzáfűzi, hogy ez főleg lehetetlen abban a helyzetben, amikor már nem kap tolmácsot, illetve a tolmácsolási óraszámai elfogytak. Úgy véli nem lehet elvárni, hogy minden halló jelnyelvet kezdjen el tanulni, de ez a műsor jó arra, hogy megmutassa, hogy a siketek is léteznek. Továbbá megmutatja, hogy miként tudnak helyt állni a hétköznapiakban. Kiemeli, hogy az első részben be is mutatták, hogy jelnyelv nélkül milyen nehéz egy siketnek a hallók világában élni. Műsorvezető társa megmutatja neki a világot, úgy hogy közben jeleket tanul a nőtől. Weisz Fanni egyet ért Kósa Ádám korábban be is mutatott nyilatkozatának azon részével, ahol a „kétnyelvű oktatásról” beszél. Fontosnak tartja és ki is fejti, hogy halló világban élnek és a siketeknek itt kell helyt állniuk, de ez nem azt jelenti, hogy mindenhova tolmácsot vigyenek magukkal, mert az lehetetlen a hétköznapi élethelyzetekben. Sőt, úgy véli *vicces szituáció* is alakult volna ki, ha a műsorban egyszer csak előbukkanna egy tolmács. Mindemellett szerinte ez hiteltelen is volna a hallókkal szemben. Tekintve arra, hogy a valóságban sem *terem ott* minden lépésnél egy tolmács.

Hangsúlyozza, hogy „*soha nem nyilatkozom más nevében, csak a magaméban*”. Úgy véli nem kötelessége továbbadni a műsort kritizáló siketek gondolatát, és senki nem kérte őt fel, hogy bármilyen fórumon képviselje a siketek érdekeit. „*Ha engem kérdeznek azt mondom el, amit tapasztaltam, nem beszélek senki nevében*”. Fontosnak tartja újra elmondani:

„Az Ég, föld, férfi, nő című műsor egy "road movie" úti-film. Ami kettőnk utazásáról szól. Mindenkinek szól, aki szeretne minket követni. Aki a tájra és ránk

²⁹ Cochleáris implantátum

kíváncsi. Sanyi szemével és az én szememmel mutatjuk be az utazást. Mit érzékel Sanyi és mit érzékelek én a külvilágból. Nem arról szól mit érzékelnek a hallók és a siketek, hanem, ahogy mi látjuk! A hallók sem egyformán látják a világot még sem mondják Sanyinak, hogy ezt én másképp csinálom! Akinek teszik az bekapcsolja és megnézi, akinek nem az más csatornára kapcsol. Ennyi. [...] Jelzem rengeteg hallótól kapok levelet, hogy hol lehet jelnyelvet tanulni, és tanultak már párat a sorozatból is. Nem hiszem, hogy a valóság bemutatása ártalmas lenne ránk nézve, sőt felhívja a hallók figyelmét két dologra is. Egyik, hogy ha sikettel találkoznak bátran kezdjenek velük kommunikálni, akkor is ha nincsenek a jelnyelv birtokában kezdjenek el belevinni a kapcsolatteremtésbe egy vizuális kommunikációt, testbeszédet, mimikát egyértelmű jelzéseket, hogy kicsit jobban artikuláljanak, a másik pedig, hogy nekünk a jelnyelv mennyire fontos a tudás megszerzésében, de mindentől függetlenül nem zárkózunk be hanem küzdünk és teljesítünk egy számunkra nehezebb világban, a hallók világában.” (Weisz Fanni)

Végezetül elmondta, hogy kizárólag hangos beszéddel nem tud kommunikálni és néhány élethelyzetben szüksége van tolmácsra. Ettől függetlenül használja a verbális kommunikációt, de a jelnyelvet is, amikor bizonytalan.

A következőkben a fórum kommentjeiben megjelenő további észrevételeket foglalom össze, amelyek a műsor mellett érvelnek. Többször elhangzik az a vélemény, hogy nem csak jelnyelvvvel lehet a siketek elfogadását elősegíteni és a siketekkel kommunikálni, amit a műsor tökéletesen be is mutat. Azt helyezi előtérbe, hogy a hallóknak megmutassák, hogy egy sikettel miként lehet kommunikálni a hétköznapiakban, amikor nincs helyben jeltolmács. Nincs másra szükség, csak a jóindulatra, akaratra és nyitottságra. Kiemelik, hogy meglehetősen pozitív üzenetet hordoz. Hibás a halló ember, amikor idegenkedik és elzárkózik a siket ember elől, de hibás a siket személy is, ha mindig csak a jelnyelvet hajlandó használni és elfogadni. A műsor üzenet, ez alapján, hogy bemutassák miként lehet megtalálni a középutat. *„Azt kell megérteni végre, hogy a jelnyelv kizárólag két jelelni tudó ember között használható, illetve akkor ha adott a jeltolmács! Az esetek 75%-ban egyik sem áll fenn! Szomorú, meg vérlázító, hogy ilyenkor a jelnyelv használhatatlan? Dehogyis! Ez egy olyan kommunikációs nehézség, amit meg KELL oldani! Erről szól Fanninak a mostani műsora, ezt az üzenetet hordozza és remekül teszi!”* (42 éves férfi) Úgy vélik, hogy hiába elfogadott nyelv a jelnyelv, hiába szeretik, tisztelik a hallók is, attól még nem fog minden halló megtanulni jelelni, így a kommunikáció más útját kell választani a velük való kommunikáláshoz. Kiemelik, hogy Weisz Fanninak nem kell, hogy csak a jelnyelvet „reklámozza”, hanem fontos, hogy mellette olyan dolgokat is megmutassanak, amik a hallók számára is érdekes lehet, a siketek életét segítheti, elfogadhatóvá és szerethetővé teszi. A műsor épp ezt teszi

azzal, hogy bemutatja miként élik meg a siketek a hétköznapiakat és hogyan lehet velük kapcsolatot teremteni. Kimondják azt is, hogy sokkal többet ártanak, hogyha csak a jelnyelvet erőltetik mindenhol és nem használnak fel más lehetőségeket is hallókkal való kommunikálás során. „*Vannak helyzetek amikor nagyon is KELL a jelnyelvhez ragaszkodnunk, és vannak olyan esetek, amikor kifejezetten KÁROS ezt erőltetni, mert többet árt, mint használ!*”³⁰ Ugyanebben a kommentben volt olvasható, hogy a jelnyelv segítségével nem jöttek volna át a műsorvezető érzései, tulajdonságai a siket személynek a hallókkal teljes egyenlősége. Felmerült az a gondolat is, hogy Weisz Fannit nem a siketisége miatt választották a műsorba, csupán jó megjelenése és egyénisége miatt, azt pedig egy ráadásnak érzik, hogy a műsorvezető pozitív esélyegyenlőségi üzeneteket is közvetít a nézők felé. Szerintük a műsorban Weisz Fanni személyiségének és viselkedésének köszönhetően eltűnik a siketek iránti távolságtartás, mert érdekessé, szerethetővé, elfogadhatóbbá válik a természetessége és közvetlensége miatt. A műsorterv anélkül is érdekes lett volna, ha nem egy siket személy az egyik műsorvezető, viszont Weisz Fanni szerintük tökéletes munkát végez és helytállásával már több előítéletek alkotta falakat is ledönt. Dobronyi Tamás a következő összefüggésre hívja fel a fórumozók figyelmét:

„Lehet, hogy nem mindig a tökéletes jelnyelv jelenik meg egy műsorban, rendezvényen, lehet, hogy kicsit elkommunikál egymás mellett egy halló meg egy siket, akár a televízióban, bárhol. De KOMMUNIKÁL, s ez részben Fanninak köszönhető, az ő JÓ ÉRTELEMBEN vett celebritásának. Halló fiatalok tízezrei rajonganak érte és tanulnak youtube-ról, innen-onnan, amatőr szinten bár, de JELNYELVET. Nem kiközösíti, nem elutasítja majd az ilyen kiskamasz a siketeket legalább, tud köszönni, akár pár kedves szóval irányulni iránta. Úgy gondolom ez ÖNMAGÁBAN óriási eredmény!” (Dobronyi Tamás)

A fórum végén Weisz Fanni édesanyja is hozzászól a témához és felhívja a figyelmet arra, hogy nem lánya nyilvánítja magát esélyegyenlőségi aktivistának, hanem az emberek teszik és ő nem a siketek vagy a jelnyelv aktivistája, hanem az esélyegyenlőségé. Kifejti, hogy lánya mindenkinek az esélyegyenlőségéért küzd, és a Csend Hangja Klaszter társadalmi szervezet munkájában vesz meghatározóan részt. További véleményként jelenik meg, hogy Weisz Fanni nem riporterként van a műsorban, hanem műsorvezetőként és nem a kérdéseivel vezeti a műsort, hanem a jelenlétével.

³⁰ Ua.

7.2. A fókuszcsoport véleményeinek bemutatása

A résztvevők között többségében egyetértés volt és csak néhány véleménynek akadtak ellenérvei. A két óráig tartó beszélgetésbe csupán kétszer szóltam közbe. Egyszer az elején, hogy elkezdhessék a társalgást, és egyszer menet közben, mikor elfogyott a témájuk. Az első kérdéssel megkértem őket, hogy meséljenek a műsorról, hogy milyen benyomásaik voltak, mi a véleményük és észrevételeik a műsorvezetőkkel és a tartalommal kapcsolatban. A közbenső kérdés az volt, hogy mit gondolnak a műsorban kialakult kommunikációkról, mind a műsorvezetők, mind a riportalanyokkal való beszélgetés közben. A véleményeket témák szerint csoportosítottam és a műsorral kapcsolatos általános észrevételek után ismertetem a speciális véleményeket.

Általánosságban mind a 8 résztvevő azt mondta, hogy „*nagyon tetszett*” neki a műsor. Nagyon kedves, őszinte, emberi műsornak, jó kezdeményezésnek tartják és örülnek, hogy végre van egy műsor, ami hétköznapi helyzetekben mutatja be egy „*fogyatékos*” életét. Az első téma amiről a csoportos beszélgetés folyt a műsor lehetséges célja volt, továbbá a résztvevők kifejtették, hogy miért tetszik nekik a műsor.

A résztvevők között egyetértés volt abban, hogy a műsor azért tetszik nekik, mert a társadalom egy szűkebb csoportjáról szól, akik körül a kultúra még nem alakult ki hazánkban. Fontos, hogy foglalkozzanak a témával, mert a fogyatékossgal élőket be kell emelni a közösségbe, képezni kell őket és munkát kell adni nekik. Nagyon jónak tartják a filmet, amiért valami mozgolódást látnak ilyen téren. Az 1. résztvevő kiemelte, hogy „*jó látni, hogy egy süket ember szerepelhet, meg úgy általánosságban, hogy hátrányos helyzetű.*” Hozzáfűzték, hogy jó ötlet volt, hogy egy szimpatikus lányt választottak, aki fel tudja majd húzni a *problémakört*, „*mert nagyon szép, de fogyatékos*” (8. résztvevő). Pozitívnak értékelik, hogy ez mindenkiből kivált valamilyen érzést, így figyelemfelkeltő hatása van. Megegyeztek abban, hogy a műsor egyfajta mozgalom, amellyel a fogyatékossgal élők érdekeit kívánják képviselni. Úgy vélik, hogyha *Tvrko* mellett mások is csatlakoznának ehhez a mozgalomhoz, és néhány tehetséges ember melléjük állna, még valami *szuper* dolog is kialakulhatna a dologból. Mindenkinek tetszett a műsor ismeretterjesztő, utazó része. Kapcsolatot keresnek a két téma között, hogy a műsor bemutat valami egyetemlegeset egy városról, valami kulturális csomagot ad át, egy amolyan kötelező látnivalót, mindemellett ugyanakkor bemutatnak valami személyeset is, ami külön külön a műsorvezetőknek fontos és személyes kedvencük. A műsor célját illetően félreértés nélkül, a résztvevők mind azonosan látták a helyzetet. Az egységes vélemény az volt, hogy megmutassák a társadalomnak egyfajta „*társadalmi célú*

üzenetként” (7.résztevő), hogy ezek az emberek is teljes életet tudnak élni, mindent meg tudnak csinálni, amit az *egészséges* társaik és nem arra ítétek, hogy kirekesszék őket a társadalomból. A 6.résztevő a következőképpen foglalta össze a mondanivalót: „*a cél egyértelműen „Magyarország szeretlek” színvonallal bemutatni a várost. Marketing, hogy de szép városaink vannak, útikalauz, hisz az egészet be kell rakni egy köntösbe, különben unalmas földrajz szaga lesz.*” Miután mindenki egyetértett vele, hozzátette, hogy „*mindeközben ott van természetesen az a plusz, hogy Fanni siket és milyen kalandos lehet neki ez.*” Egyértelműnek tartották, hogy a műsor *tökéletesen* bemutatja, hogy egy siket és egy halló is tud egymással kommunikálni bármilyen *plusz segítség* nélkül. A műsor során a kapcsolatuk csiszolódik és végül teljesen megértik egymást. Úgy vélik az adás ezzel azt is meg akarja mutatni, hogy ha egy siket és egy halló találkozik a való életben, biztos, hogy fognak tudni kommunikálni egymással. Csak a hallóknak nyitottnak kell lenniük a siketek irányába.

A résztvevők tökéletes egyetértése a következőkben némiképp megbomlik, amikor arról kezdenek el beszélgetni, hogy a műsor eléri-e a célját. Az egymás közt feltett kérdésre először mindenki úgy reagált, hogy „*igen, a műsor teljes mértékben eléri a célját*”. Azonban némi gondolkodás után, az 5.résztevő megváltoztatta a véleményét, amivel befolyásolta a többieket is, így két irányba indult a beszélgetés. A következőképpen fogalmazta meg az észrevételét: „*Szerintem, ha az a célja a műsornak, hogy érzékenyítsen, akkor igen, eléri. De, ha az, hogy az esélyegyenlőségben segítsen, akkor nem. Engem zavar, hogy nem érzem egyenlőnek a Fannit a fiúval. Azért zavar, mert ahogy az elején³¹ jeleltek, viccelődött és felszabadultabb volt, ott több kijött a személyiségéből. Vicces, okos, belevaló lánynak tűnt, mert bátrabb volt szerintem jelnymelven.*” A beszélgetés egy kis félreértés miatt, némi viccelődésbe ment át, így hozzátette: „*Hát amikor barangolnak, és sétálnak, meg beszélnek, akkor leegyszerűsödik és limitált kérdéseket tesz föl, ő is olyan mintha interjúalany lenne és nem pedig műsorvezető.*” Megállapodnak abban, hogy az érzékenyítést és a figyelemfelkeltést eléri a műsor, hisz Weisz Fanni jelenléte miatt, mindenki figyelemmel követi a történéseket. Továbbá kíváncsiak, hogy külső segítség nélkül mennyire tudja megérteni egymást a hétköznapi életben egy halló és egy siket. Ellenben az egyik műsorvezető alá van rendelve a másiknak és inkább csak *van* a műsor alatt, mintsem egyenlően aktív riporter.

A továbbiakban ebből kifolyólag Weisz Fanni magatartásáról kezdtek el beszélgetni, hogy a műsor folyamán miként viselkedik. A résztvevők úgy vélik, hogy Weisz Fanni most

³¹ Az sorozat első részének elejére utalt, amikor a bevezetésben Weisz Fanni jelnymelven (Édesanyja tolmácsolásával) mesélt egy kisebb csoportnak a siketéről és a jelnymelvről.

még nem nőtt fel a szerepéhez. Jó megjelenésű, jó kinézetű, esze is van és lehetne olyan példakép, aki mögé felzárkózik ez a társadalmi rész. Szerintük megvan a kellő egyénisége, csak jobban *átjött*, akkor amikor tolmácsolták a jelelését. Amikor a riportalanyokkal beszélnek, úgy látják Fanni próbál szót kapni, de nagyon visszahúzódóbb. Sokszor érzékelték azt, sőt ez zavarta is őket, hogy amikor beszélt valaki, Fannin látszott, hogy nem figyeli a kommunikációt, mert nem érti. Sőt más fele is néz. A *2.résztvevő* ekkor hozzá tette, hogy „*olyan mintha emiatt folyamatosan unatkozna is*”. Mindenki egyetértett azzal, hogy az egész műsornak olyan hatása van, mintha Nagy Sándor vezetné a műsort és Fanni „*csak ott van, ilyenkor semmit nem csinál*”. Úgy vélik hiába próbálja mindig felvenni a fonalat és nézni ki mit mond körülötte, nagyon sok mindenről lemarad.

A beszélgetés kicsit elcsendesült és nem jutott senkinek eszébe új tárgyalható gondolat, így feltettem egy kérdést a korábban említett kommunikációval kapcsolatban. A kérdésre a két műsorvezető közötti kapcsolatról kezdtek el beszélgetni. A fiú nagyon koncentrált, meg próbálkozik is, de mindemellett szerintük nagyon látszik, hogy zavarban van. Ugyanakkor hozzátesszük, hogy valójában Fanni még inkább zavarban van és próbál erőltetetten felszabadult lenni, legalább is próbálja elhitetni *velünk, hogy az*. Konklúziót is vonnak, hogy ez amiatt van, mert egy olyan közegben ahol nem ért semmit, nem csoda, hogy zavarban van. Ezután hozzátették, hogy ettől függetlenül látszik, hogy egy halló és egy siket is teljesen jól meg tudja egymást érteni, simán tudnak egymással kommunikálni. Fanni elég jól beszél és jól is olvas szájról, így amikor ketten vannak Sándorral, akkor szinte mindent ért. A két műsorvezetőn látszódik a fejlődés, mert pár résszel később már egész jól megértik egymást, mindketten ráhangolódnak a másikra, példának emelik ki, hogy az első részben még Fanni csak sugdolózott, később viszont már hangosan beszélt a fiúval. Viszont amikor megjelenik egy harmadik szereplő, úgy látják, hogy Fanni visszavonul a „*semmit csinálásba és a kínos díszelgésbe*” és mindig Sanyi beszél. Egyértelműnek vélik, hogy Sanyi aktívabb. Amikor ketten vannak, akkor a fiú teljesen odafigyel a lányra, ő viszi előre, mindig elmondja éppen mi történik és *törődik* vele. A következő mondatokban nem mindenben értettek egyet, mert a *6.résztvevő* szerint, amikor többen vannak, Sándor akkor is rögtön elmagyaráz mindent Fanninak és rögtön tolmácsolja neki, ha valamit nem ért. A többi résztvevő szerint ez nem így van, mert „*jó, ha csak 20 perccel később mondja el, és akkor sem mindent, csak kb egy mondatban összefoglalja, ami az elmúlt 15 percben történt*”. Azt pozitívnak tartják, hogy amikor ketten vannak, a *lány* mindig visszaszól a *fiúnak*, hogyha valamit nem ért, viszont amikor többen vannak, csendben várja, hogy elmagyarázzák neki. Nem érzik úgy, hogy ez *aktivistához méltó* volna. Tovább mennek és következtetnek is, hogy szerintük Fanni

pontosan tudja, hogy tönkre is tenné a műsort, ha állandóan visszakérdezgetne, hogy „*mi? Mit is mondtál? Bocsi, megismételnéd?*”. Úgy vélik Fanni felmérte a helyzetet, hogy a műsor inkább hallóknak szól, ezért inkább vállalja, hogy nem kérdezget. Hozzáteszik, hogy biztos kínos is neki, hogy nem akar folyton visszakérdezni „*nem hallod, hogy nem hallom?*”, így inkább csak bólogat és próbál úgy bólogatni, hogy ne tűnjön fel, hogy nem ért semmit, és reméli nem kérdeztek tőle semmit. Ebből adódóan azért sajnálják is, főleg ilyenkor, mert elég rossz lehet.

Érdekesnek tartják, ahogy a kollegalitásból kibontakozik a barátság a két műsorvezető között. Nagyon tetszik nekik a „*tanuljunk játszva*” gondolat. A 6.résztvevő részletezi is: „*Tök jó, hogy mutatnak valami okosságot, amit illik tudni azzal a várossal kapcsolatban, még sem unod magad halálra, mert ott van a nő és a férfi közti kapcsolat*”. Tetszett nekik továbbá az is, hogy Sándor jó műsorvezető és igazi profi. Például amikor új szereplő lép be a képbe, mindig így kezdi a bemutatkozást: „Sanyi vagyok, ő Fanni. Fanni siket, légyszí beszélj artikuláltan.”

A következő témákban a kommunikációból áttértek a *jelbeszéd-használatra* is. Nagyon keveslik, pedig őket nagyon érdekelné ez a *mutogatás*. És nagyon érdekelt volna őket, hogy miként élnek ténylegesen a siketek, de kicsit elment alkalmazkodás felé és így kevésbé volt izgalmas. Persze nem vesztett az élvezhetőségéből ezzel sem, csak ezt keveselték. Újra eszükbe jut a felvetés, hogy ebben az esetben sem viselkedik Fanni aktivistaként, hisz inkább alkalmazkodik a beszélő emberekhez és nem arra törekszik, hogy őt fogadják el a saját nyelvén, hanem ő alkalmazkodik. Az elején még használgatta, az tök jó volt, de a műsor előrehaladtával már inkább csak bedob egy-egy szót. Megegyeztek abban is, hogy Fanni nem nagyon *mutogat*, inkább csak beszél és néha gesztikulál mellé egy-egy jellel.

A beszélgetés vége felé kicsit összefoglalták a gondolataikat azzal, hogy elmondták szerintük mit, hogyan kéne csinálni és megbeszélték, hogy a siketokról milyen plusz információkat tudtak meg. Itt, a vége felé a vélemények nagyon különbözőek voltak, ellentmondásba nem kerültek csak újabb és újabb ötletek bukkantak elő. Tetszett nekik, hogy megtudtak új dolgokat a siket oktatásról, például, hogy nem szabad jelelniük, csak *szájról olvasniuk*. Ugyanakkor megdöbbenek azon is, hogy az iskolában emiatt *szájról olvasást* kapnak csak és nem tudást. Nagyon megdöbbenek ezen és felháborítónak, sőt értelmetlennek tartották. Viszont tetszett nekik, hogy Fanni arról mesélt, hogy ő a hangokat nem hallja, de érzi a rezgéseket, ezzel levonták a következtetést, hogy „*igen, aki nem hall, az tud mást érezni*”.

A 6.résztvevő hiányolta, hogy csak a halló világ szemszögéből mutatják meg a városokat, pedig egy siketnek biztos más dolgok fontosak és az is érdekes lehetne.

„Sanyi már egy rész alatt is változott, hogy Fanni mindent megértse. Nem lehet mindenkit megkérni, hogy légy-szi beszéljen lassabban, hogy Fanni is megértse, mert ez a lényege a műsornak. Azzal fogják meg a dolgot, hogy Fanni süket: „nézd ****³² meg ott egy süket. Hogy érti meg a dolgokat?!” De ezzel nem kezdenek semmit. Nincs tematikusan egy-egy városnál, hogy a siketek világa felől is megmutatja, pedig az ő oldaláról is meg lehetne. Mert pl. engem ****³³ nem érdekel Szegeden az a híd, meg már láttam is. Viszont ott a Fanni, aki süketként megismerné a várost és ezáltal mi is úgy ismernénk meg, ahogy soha nem láthatnánk. Sokkal jobban, egy új szögből. Jó az alap ötlet, de megint nem kezdtek vele semmit.” (6.résztvevő)

Végül azzal zárták le a beszélgetést, hogy „*összességében nagyon jó műsor*” és figyelemmel követik majd a többi részt is. Leginkább az tetszett számukra, hogy tényleg *hitelesen* mutatták be, hogy egy siket és egy halló *tök jól* tud egymással kommunikálni a hétköznapi életben is. Nem szabad egymás elől elzárkózni. Például, ha egy siket és egy halló találkozna az utcán, biztos nem lenne gond, ahogy a műsorban sincs. Csak nyitottnak kell lenni és fontos, hogy a halló artikulálva és lassan beszéljen hozzá, hogy megértse amit mond.

7.3. Összefoglalás

A műsorral kapcsolatos vélemények és azok különbözőségei szépen kirajzolódnak a kutatás eredményeként. Alapul véve a korábbi jelnyelv- és siketek kétnyelvűségével foglalkozó kutatásokat, állathatjuk, hogy a halló többségi társadalomban való esélyegyenlőséghez, egyenlő mértékű iskolai tudás elsajátítása szükséges. Ennek megfelelően szükséges a siketek számára a bilingvális oktatás bevezetése, amelynek alapját a jelnyelv képezi. Tehát ebből következik, hogy a siketek és hallók közötti egyenlő esélyű kommunikáció alapja, a jelnyelv segítségével történő tudás elsajátítása. A kutatás alapján láthatjuk, hogy a véleménykülönbségek a műsorról amiatt alakultak ki, mert a siket közösség tagjai úgy érzik a jelnyelv háttérbe szorításával és egy siket személy természetellenes, hiteltelen ábrázolásával, háttérbe szorul a bilingvális oktatás lehetősége, a siketek közösségének identitása, a céljaik, elért küzdelmeik, kultúrájuk és anyanyelvük, kommunikációs akadálymentességük és az

³² Moderálva a trágár kifejezés.

³³ Ua.

esélyegyenlőségük egyaránt. A siketek úgy vélik, hogy a műsor hatása a közösségükkel szemben kialakult előítéletek és sztereotípiák megerősödése, valamint a valóság elferdítése és a siketek közösségének hiteltelen bemutatása a halló nézők számára. A megkérdezett hallók nem ismerik a siketek világát, számukra új információkat tartalmaz a műsor, éppen ezért nagyon jó kezdeményezésnek tartják és tetszik is nekik. A kérdés az, hogy a műsor valóban hiteltelen képet mutat a hallóknak a siketekről és járhat-e olyan következményekkel amelyre a siket közösség tagjai rámutattak a kutatásban megvizsgált véleményeikkel? A kutatás a következőkben összevetve a siketek véleményeit a fókuszcsoport tagjai által megfogalmazott észrevételekkel, többek között erre a kérdésre is megpróbál választ adni.

Annak ellenére, hogy a műsort támogató siketek szerint nem így van, a fókuszcsoport halló nézői ellenvélemény nélkül megegyeztek abban, hogy a műsor érzékenyíteni akar és esélyegyenlőségi célokat szolgál. Ebből következik, hogy a műsor hatással van arra is, hogy a hallók mennyire látják a siketeket egyenlőnek. Mivel Weisz Fanni az első siket, akinek a viselkedését hosszabb ideig figyelhetik meg, így személyéből általánosítanak is a siketekre, ebből következik, hogy a siket műsorvezető teljes mértékben reprezentálja a halló nézők számára a siketek világát. A hallók szerint a műsornak sikerül érzékenyítenie, mert bemutatja, hogy a siketeknek mennyi hátránnyal kell megküzdeniük, milyen nehéz az életük és, hogy semmivel nem kevesebbek, mint a hallók, annak ellenére, hogy a siket műsorvezető mennyi mindent nem ért a körülötte lévő társalgásból. Továbbá világos, hogy a férfi műsorvezető viszi a műsort, ő a húzóerő, az aktívabb fél. Látszik, hogy nem egyenlőek, hanem a műsorban a siket *kevesebb*. Emiatt az esélyegyenlőség nem valósult meg és számukra elég zavaró is volt ezt látni, meg sajnálták is, hogy mennyire rossz lehet a siketnek egy olyan közegbe lenni, ahol nem ért semmit és így ki is marad a történésekből. Érzektek azonban egy kis pluszt a siket irányába, amikor olyan szituációkba kerültek, hogy megmutathatta, hogy ő miként észleli másként a világot, mint egy halló. Többször is megemlítették, hogy ezt mind ki lehetett volna jobban dolgozni. A siket műsorvezető nem érti a körülötte lévő kommunikációt, nem tud becsatlakozni és kívülálló, azonban az ő világából is lehetett volna sok mindent mutatni, ahogy egy siket személy látja a valóságot. Az előbbiek alapján látható, hogy a műsor ellen érvelő siketek észrevételei abban valósnak bizonyulnak, hogy a jelen műsor azokat a szituációkat helyezi előtérbe, amikor a siket személy és műsorvezető nem egyenlő a hallóval, így erősíti azt a régóta fennálló téves előítéletet, hogy a siket kevesebb a hallónál. Alapul véve, hogy a fókuszcsoport halló nézői számára is felbukkant, egyszer-egyszer a siketek világa, így jelen van a műsor mellett érvelő siketek véleménye is, hogy Weisz Fanni jelenléte és kisugárzása miatt egyenlő a hallóval, azonban lévén, hogy ezt a vonalat semmilyen módon

nem erősítették, így ez ebben a formában nem valósult meg. A fókuszcsoporthoz tartozók szerint is el lehetett volna érni ezt a hatást, azonban a jelen műsorral ez nem sikerült, sőt erősítette az egyenlőtlenség hitét bennük is.

A fókuszcsoporthoz tartozók számára világossá vált, hogy a siketek képesek beszéddel kommunikálni és nagyon jól olvasnak szájról, így jelnyelv nélkül is meg tudják érteni egymást egy hallóval. A műsor mellett érvelők véleménye szerint a műsor célja eleve ez volt, így számukra a hatás pozitív, hiszen van amikor a jelnyelv használata kifejezetten *ártalmas*. Fontos itt azonban megemlíteni, hogy vajon a hallók számára is ugyanazt jelenti-e ez a mondat, mint a siketek számára és ők is ugyanúgy értelmezik-e, mint a siketek. A siketek elemzett véleményei szerint mindenki egyetért abban, hogy a jelnyelv fontos, a siketek identitását jelenti, a siketek anyanyelve és alapvető kommunikációjuk. Külön kiemelve, hogy a kutatásban elemzett minden *siket* vélemény azon az állásponton van, hogy a bilingvális oktatás szükséges. A siketek, akik azt mondják, hogy a jelnyelv nem mindig szükséges, és a kommunikáció egy halló és egy siket között történhet beszéd útján is, tisztában vannak azzal, hogy mit jelent a siketek életében a jelnyelv és mit jelentene számukra, ha a jelnyelv az oktatásban is megjelenne. A hallók nem rendelkeznek ilyen alapvető „siket identitás” érzettel, nem élik meg a jelnyelv fontosságát, nem rendelkeznek kellő tudással a mibenlétéről, nincsenek tapasztalataik arról, hogy milyen következményekkel jár a jelnyelv teljes hiánya, nem követték figyelemmel a nyelv és a siketek évszázados történelmének alakulását, továbbá nincs kellő ismeretük ahhoz sem, hogy átlássák, megértsék vagy csak elképzeljék, hogy a jelnyelv mit jelent a siket személyek számára. Kimaradtak bizonyos lépések a „hallók siketekhez való szocializációja” során. A hallók még ma is „mutogatásnak” nevezik az egyenértékűnek elfogadott, természetesen kialakult nyelvet. A műsor pedig már azt mutatja be, hogy a jelnyelv nélkül is lehet kommunikálni. A hallók számára kimaradt az a lépés, hogy bemutassák a jelnyelv mennyire fontos a siketek számára. Mit jelent nekik az életben, mit jelent nekik az élethez, az egyenlőséghez, a tudás megszerzéséhez, az oktatáshoz. Számukra a jelnyelv jelenti az egyenlő élet alapját. Hiába szeretnének házat építeni, ha nincs meg az alap. A műsor akkor nyerte volna el pozitív hatását, ha a hallók már megismerték volna a fontosságát a jelnyelvnek, a szerepét a siketek életében és, ha már a jelnyelv is a beszélt nyelv mellett a halló társadalom kultúrájának a részét képezné. Alapul véve, hogy azelőtt mutatták meg a hallók számára, hogy a kommunikáció siket és halló között jelnyelv nélkül is működik, mielőtt a jelnyelv a hallók kultúrájában is jelen lenne, állítom, hogy a jelenlegi műsor a mostani adásával és részeivel, nem érte el egyik vélemény szerinti célt sem, amely a két műsorvezető közötti kommunikáció bemutatására vagy az esélyegyenlőségre irányult.

A beszéd természetesen hozzásegít a hallókkal való kommunikációhoz, azonban a jelnyelv szükséges a siketek iskolai tudásának megszerzéséhez, ami alapja az egyenlő esélyeknek. A műsorban kiderül, hogy jelnyelv nélkül egy siket képes kommunikálni egy hallóval, azonban nem tökéletesen, nem akadálymentesen és a háttérben szükséges, hogy legyen egy egyenlő szintű iskolai tudás, amit a siket személy a jelnyelv segítségével sajátíthat el. A halló számára a műsorban az lett csak megmutatva, hogy a kommunikáció halló és siket között működhet jelnyelv nélkül is, az nem, hogy a jelnyelv szükséges, ahhoz, hogy mindez lehető legyen. Így a hallók jogosan érzik a jelnyelvet feleslegesnek, ezzel negatív hatását mutatva a műsornak.

7.4. Változtatási javaslatok az eredmények függvényében

Több vélemény is fogalmazott meg változtatási javaslatokat. Felmerült a műsor készítőivel való tárgyalás és Weisz Fannival való egyeztetés a véleményekről és megoldásokról. A vélemények során felmerült az a javaslat is, hogy a műsorban kellene a siket műsorvezető mellé egy jeltolmács, legalább a riportalanyokkal való kommunikáláshoz.

Az egyenlőség érdekében mind a hallók, mind a siketek erősségét szükségszerű kihasználni, jelen esetben a különböző városok megismerésénél. Nem beszélhetünk a műsorban esélyegyenlőségről, csak diszkriminációról abban az esetben, amikor a halló világot helyezik előtérbe. A vélemények alapján azt is kijelenthetjük, hogy egy halló, ismeri a halló világot, de nagyon érdekelné a siketek világa is, amit jelenleg nagyon keveslettek a műsorban. A továbbiakban a siketek élethelyzeteit azután érdemes bemutatni, miután a hallók megértették legalább a jelnyelv valós mibenlétét, különben a „nagyon érdekes nyelv” gondolatán túl nem fogják látni az összefüggéseket, például, hogy miért létszükséges a siket gyerekeknek a bilingvális oktatás.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Mindent összevetve a hallók számára a műsor után is a jelnyelv csak egy izgalmas nyelv maradt, amit a siketek és hallók közötti kommunikációban a beszéd is képes helyettesíteni. A hallók nem ismerték meg a jelnyelv szerepét a közvetlen kommunikáción kívül, nem értik a fontosságát és nem része a társadalomnak. Ebből adódik, hogy a műsor nem képes valós képet mutatni a siketek világáról, mert a hallók nem ismerik az előzményeket, így azokat csak a saját elképzeléseikkel tudják helyettesíteni, amik bizonyítottan nem felelnek meg a valóságnak. A kutatás alapján a pozitív kezdeményezésnek a hallók számára *hiteltelen és valóságot nem megfelelően tükröző* pozitív rövidtávú hatása van. Tehát a kezdeményezés pozitív, továbbá az is pozitív hatása a műsornak, hogy sok halló szerzechetett tudomást a siketekről, azonban ez a pozitív hatás nem lehet összességében pozitív az előbbieken alapján.

A műsor erősítette a hallókban a régóta fennálló előítéletet. Függetlenül minden szemlélettől, a vizsgált hallók úgy látták a műsorban az a lényeg, hogy a siket személy beszéljen, nem pedig az, hogy mindent megértsen. A mai napig ez a patológiai szemlélet szövi át a siketek oktatását és életét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adorno, T. és Horkheimer, M. (1972): The culture industry: enlightenment as mass deception.
In: The Dialectic of Enlightenment.
Herder and Herder, New York.
- Allport, Gordon. W. (1999): Az előítélet.
Osiris Kiadó, Budapest.
- Bajomi-Lázár Péter (2008): Média és társadalom.
PrintXBudavár Kiadó, Budapest.
- Bajomi-Lázár Péter (2006): Manipulál-e a média? In: Médiakutató, 2006. nyár.
Médiakutató Alapítvány, a Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Kara és a
Brand Content Kft.
- Bartha Csilla (1999): A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek.
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bartha Csilla (2004): Siket közösség, kétnyelvűség és a siket gyermekek kétnyelvű
oktatásának lehetőségei. In: Ladányi Mária, Dér Csilla, Hattyár Helga (szerk.),
(2004): ...még onnét is eljutni túlra...
Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Bartha Csilla – Hattyár Helga – Szabó Mária Helga (2006): A magyarországi siketek
közössége és a magyarországi jelnyelv. In: Kiefer Ferenc (szerk.): A magyar nyelv.
Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Bonnié Poitras Tucker (2002): A csend hangjai.
Bastei Budapest Kiadói Kft., Debrecen
- Bourdieu, Pierre (2001): Előadások a televízióról.
Osiris Kiadó, Budapest.
- Coleman, Lerita M. (1997): Stigma. An Enigma Demystified. In: Davis, Lennard J. (szerk.):
The Disability Studies Reader.
Routledge, New York, London.
- Császi Lajos (2008): Médiakutatás a kulturális fordulat után. In: Médiakutató, 2008. ősz.
Médiakutató Alapítvány, a Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Kara és a
Brand Content Kft.
- Csepeli György (1997): Szociálpszichológia.
Osiris Kiadó, Budapest.

- Csepeli György (2005)[1997]: Szociálpszichológia.
Változatlan utánnyomás. Osiris Kiadó, Budapest
- Gerbner, George (2002): A média rejtett üzenete.
Osiris Kiadó, Budapest.
- Giddens, Anthony (2000): Szociológia.
Osiris Kiadó, Budapest.
- Glynn, Carrol J. és Jeong, Irkwon (2003): Public Opinion and the Media. In: Johnston, Donald (szerk.): Encyclopedia of International Media and Communications.
Academic Press, San Diego, USA.
- Goffman, Erving (1981): Forms of talk.
University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Griffin, Em (2001): Bevezetés a kommunikáció elméletbe.
Harmat Kiadó, Budapest.
- Hall, Stuart (1999): Média és erőszak.
Replika, 1999 (35.).
- Hattyár Helga (2008): A magyarországi siketek nyelvelsajátításának és nyelvhasználatának szociolingvisztikai vizsgálata. Doktori disszertáció. Nyelvtudományi Doktori Iskola, Magyar Nyelvtudományi Doktori Program. ELTE BTK.
Budapest.
- Hevesi Mihály (2004): A Nyelvtanulás művészetéről.
SzépNap könyvek, Szeged.
- Horányi Özséb (2006): A kommunikáció mint participáció.
Alkalmazott kommunikációtudományi intézet (AKTI) és a Typotex Kiadó, kh.n.
- Horányi Özséb (é.n.): A személyközi kommunikációról.
k.n., kh.n.
- Hymes, Dell (1972): Kommunikatív kompetencia. In: Horányi Özséb (szerk.) Kommunikáció 2., Válogatott tanulmányok. A kommunikáció világa.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Kálmán Zsófia és Könczei György (2002): A Taigetosztól az esélyegyenlőségig.
Osiris Kiadó, Budapest.
- Lane, Harlan (1997): Why the Deaf are Angry? In: Gregory, Susan és Hartley, Gillian M. (szerk.) Constructing Deafness.
k.n., kh.n.

- Lovász László - Tapolczai Gergely (2000): A magyar jogrendszer rövid áttekintése a siket és nagyothallók szempontjából.
Budapest.
- McCombs, Maxwell E. - Shaw, Donald L. (1972): The Agenda-Setting Function of Mass Media. In: The Public Opinion Quarterly. Vol. 36, No. 2.
Oxford University Press.
- McQuail, Denis (2003): A tömegkommunikáció elmélete.
Osiris Kiadó, Budapest.
- Myat Kornél (2010): Médiaelméletek és a késő-modern médiakörnyezet. Miért nem jók a modernista megközelítések a késő-modern médiakörnyezet vizsgálatához? In: Média kutató, 2010. nyár.
Média kutató Alapítvány, a Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Kara és a Brand Content Kft.
- Parsons, Talcott (1951): The social system.
Routledge and Kegan Paul Ltd, Anglia.
- Riggins, Stephen Harold (1992): An International Perspective. In: Riggins, S. H. (szerk.): Ethnic Minority Media.
Newbury Park, Sage Publications.
- Vasák Iván (1995): A jelnyelv elmélete és módszertana.
Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége, Budapest.
- Vasák Iván (1996): Ismeretek a siketokról.
Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége, Budapest.
- Vidra Zsuzsanna – Kriza Borbála (2010): A többség fogságában - kisebbségek médiareprezentációja. In: Feischmidt Margit (szerk.): Etnicitás. Különbőségteremtő társadalom.
Gondolat-MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadó, Budapest.

INTERNETFORRÁSOK

Csend Hangja Klaszter: <http://csendhangja.hu>

(letöltés ideje: 2015.01.02)

Facebook: www.facebook.com

Fiske, John (2009): „Milyenek vagyunk a tévé előtt?”

<http://www.ofi.hu/tudastar/internet-mediaetika/milyenek-vagyunk-teve>

(letöltés ideje: 2015.01.02.)

Központi Statisztikai Hivatal: www.ksh.hu

(letöltés ideje: 2014.05.03.)

Könczei György - Maróthy Johanna: Fogyatékosságtudományi Fogalomtár.

<http://mek.oszk.hu/09400/09410/09410.pdf>

(letöltés ideje: 2014.04.26.)

Magyar Nemzet magazin: Sorsának kovácsa.

<http://www.scribd.com/doc/120266843/Sorsanak-kovacs>

(letöltés ideje: 2014. 04. 26.)

Magyar Olimpiai Bizottság: www.mob.hu

(letöltés ideje: 2014.11.13.)

Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: *Akadálymentes TV-műsorok 2012.*

http://nmhh.hu/cikk/155530/Iden_mar_napi_nyolc_oran_at_kell_tevemusort_feliratozni

(letöltési ideje: 2014.11.13)

SINOSZ: www.sinosz.hu

(letöltés ideje: 2014.04.12.)

Sinosz Kontakt: <https://www.skontakt.hu/portal/Informacio#fejezet01>

(letöltés ideje: 2014.05.04.)

Sorozatjunkie: www.sorozatjunkie.hu

(letöltés ideje: 2014.12.28.)

YouTube: www.youtube.com

WHO: http://www.who.int/pbd/deafness/hearing_impairment_grades/en/index.html

(letöltés ideje: 2014.04.14.)

<http://www.wfdeaf.org>

(letöltés ideje: 2014.04.12.)

www.hallatlan.hu

(letöltés ideje: 2014.04.12.)

Tv- műsorok, interjúk, riportok:

Interjú Weisz Fannival:

<http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/helyi-hireink/weisz-fanni-valojaban-hall-es-beszede-gatlasos-ezert-kevesen-tudjak>

(letöltés ideje: 2014.11.14)

Interjú Vujity Tvrtko-val: <http://www.nlcafe.hu/sztarok/20121127/vujity-tvrtko-konyv-csalad/>

(letöltés ideje: 2014.11.14)

Kossuth Rádió: *Napközben 2014. szeptember 26.*

<http://www.mediaklikk.hu/musor/napkozben/>

(letöltés ideje: 2014.11.14.)

MTA: *A JelEsély program bemutatója.* <http://www.nytud.hu/archiv/jelesely2014.html>

(letöltés ideje: 2014.11.13.)

Vujity Tvrtko-val készített interjú (2013.01.07.):

http://gyorplusz.hu/cikk/tvrtko_weisz_fannia_peldakepem.html

(letöltés ideje: 2014.11.14.)

Weisz Fanni (2012.03.06): http://hvg.hu/kultura/20120306_weisz_fanni_haiti_vujity_tvrtko/

(letöltés ideje: 2014.11.14.)

JOGSZABÁLYOK

2009. évi CXXV. tv - a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról.

2007. évi XCII. törvény 2. cikk - *a Fogytékossággal élő személyek jogairól szóló egyezmény*

2010. CLXXXV. tv. – *a médiaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról.*

Médiatanács (2011): *Közszolgálati Kódex.* <http://www.kszt.hu/tudasbazis/jogszabalyok-kozszoigalati-kodex/55-kozszoigalati-kodex> (letöltés ideje: 2014.11.14)